

หลวงพ่อนาก
วัดวรจรรยาวาส

คาถาบูชาหลวงพ่อนาก

เภสัชชัง เทวะมะนุสสานัง ติฏฐะติ
การะสัง อัมพิลัง ระวะนัญเจวะ
สัพพะทุกขัง วินาสสะตุ

เพื่อเป็นพุทธบูชา ธรรมบูชา สังฆบูชา

นรก~สวรรค์
ในพระไตรปิฎก

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต)

จัดพิมพ์เผยแพร่เป็นธรรมทาน

เพื่อเป็นพุทธบูชา ธรรมบูชา สังฆบูชา

โดย

พระครูวรพรตสิทธิพงศ์

เจ้าอาวาสวัดวรจรรยาวาส

เจ้าคณะแขวงบางคอแหลม เขต ๑

เขตบางคอแหลม กรุงเทพมหานคร

ขออนุโมทนาบุญกับท่านผู้ใจบุญทั้งหลาย

ที่ได้ร่วมเป็นเจ้าภาพการจัดพิมพ์หนังสือในครั้งนี้

นรก~สวรรค์
ในพระไตรปิฎก

พระพรหมคุณาภรณ์

(ป. อ. ปยุตฺโต)

จัดพิมพ์เผยแพร่เป็นธรรมทาน โดย

- **พระครูวรพรตสิทธิพงศ์**
  เจ้าอาวาสวัดวรจรรยาวาส
  เจ้าคณะแขวงบางคอแหลม เขต ๑
  เขตบางคอแหลม กรุงเทพมหานคร

พิมพ์ครั้งที่ ๕

ตุลาคม ๒๕๕๑
จำนวน ๑๐,๐๐๐ เล่ม

พิมพ์ที่ :

ส่งเสริมธรรมการพิมพ์
๑/๑๗๒ ถนนเกษตร-นวมินทร์ แขวงคลองกุ่ม เขตบึงกุ่ม กรุงเทพฯ ๑๐๒๓๐
โทร. ๐-๒๕๑๐-๐๗๒๙, ๐-๒๕๑๐-๐๗๓๙, ๐๘๑-๙๒๙๙๗๖๖

คำปรารภ

หนังสือ **"นรก~สวรรค์ ในพระไตรปิฎก"** นี้ อาตมภาพมีความตั้งใจมานานแล้วที่อยากจะจัดพิมพ์ขึ้น เพื่อเป็นการเผยแผ่เผยแพร่ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา กล่าวโดยเฉพาะเรื่องนรก~สวรรค์ ซึ่งนับเป็นเรื่องที่เราท่านทั้งหลายส่วนมากยังคงมีความสงสัยและใคร่อยากจะรู้คำตอบอยู่เนือง ๆ ว่า แท้จริงแล้ว นรก~สวรรค์มีอยู่จริงหรือไม่ อย่างไร และโดยประการสำคัญอาตมภาพเห็นว่าในขณะนี้ผู้คนในสังคมของเรา มุ่งแต่เบียดเบียน ทำร้าย แก่งแย่งแข่งขัน ชิงดีชิงเด่น กระทำผิดจริยธรรม ศีลธรรม กระทำผิดต่อกฎหมายบ้านเมือง รวมถึงการแสดงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมต่าง ๆ อย่างขาดสติสำนึก ขาดความละอายและเกรงกลัวต่อบาปกรรม เป็นเหตุนำมาซึ่งความวุ่นวายไม่รู้จบสิ้น เกิดวิกฤติปัญหาร้ายแรงต่อสังคมประเทศชาติบ้านเมือง และนับวันเหตุการณ์ดังกล่าวมีแต่จะทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น กอปรกับอาตมภาพได้พิจารณาเล็งเห็นถึงคุณค่าความสำคัญ และคุณูปการอเนกอนันต์ในผลงานหนังสือของพระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณ **พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต)** โดยท่านได้อรรถาธิบายเกี่ยวกับเรื่อง นรก~สวรรค์ และผลกรรม ของเราท่านทั้งหลายที่กล่าวกันว่าเป็นสัตว์ประเสริฐเกิดมาเป็นมนุษย์บนโลกนี้ อาตมภาพจึงตั้งใจรวบรวมจัดพิมพ์ขึ้นเพื่อแจกเป็นธรรมทานให้แก่ท่านทั้งหลายที่มีโอกาสมาร่วมปฏิบัติธรรมและร่วมบำเพ็ญบุญกุศลในโอกาสพิธีต่าง ๆ ณ วัดวรจรรยาวาส และเพื่อให้เป็นไปดังพระพุทธพจน์ที่ว่า

"สพฺพทานํ ธมฺมทานํ ชินาติ
การให้ธรรมเป็นทาน ย่อมชนะการให้ทั้งปวง"

หวังว่าท่านที่ได้รับหนังสือนี้ไปแล้ว ได้อ่านศึกษาจนเข้าใจ ประโยชน์ก็จะเกิดกับท่านทั้งหลาย หายเคลือบแคลงสงสัย และสามารถน้อมนำหลักธรรม คำสอน แห่งองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ไปประพฤติปฏิบัติ สร้างกุศล คุณงามความดี ผดุงไว้ซึ่งคุณธรรม ศีลธรรม อันจะนำมาซึ่งความผาสุก สงบ สันติ ทั้งต่อตนเอง สังคม และประเทศชาติ สืบไป

อาตมภาพใคร่ขอกราบขอบพระคุณพระเดชพระคุณ **พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต)** เป็นอย่างยิ่ง ในผลงานอันทรงคุณค่าของท่านที่อาตมภาพได้นำมาจัดพิมพ์เผยแพร่เพื่อเป็นประโยชน์ดังกล่าวในครั้งนี้ อีกทั้งขออนุโมทนากับท่านที่มีส่วนช่วยทำหนังสือเล่มนี้ให้สำเร็จตามประสงค์ ขอทุกท่านจงเจริญด้วย อายุ วรรณะ สุขะ พละ ปฏิภาณ ธนสารสมบัติ ประสงค์จำนงหมายในสิ่งใด ขอให้สมประสงค์ในสิ่งนั้นทุกประการ เทอญ

(พระครูวรพรตสิทธิพงศ์)
เจ้าอาวาสวัดวรจรรยาวาส
เจ้าคณะแขวงบางคอแหลม เขต ๑
เขตบางคอแหลม กรุงเทพมหานคร

สารบัญ

นรก-สวรรค์
ในพระไตรปิฎก*

ท่านอาจารย์ได้ตั้งหัวข้อเรื่องไว้ให้อาตมาก่อน กล่าวคือ ขอให้พูดเรื่อง **นรก-สวรรค์ในพระไตรปิฎก** นรก-สวรรค์นี้เป็นเรื่องใหญ่ และเป็นเรื่องยากอยู่แล้ว ท่านยังจำกัดขอบเขตด้วยว่าให้พูดในพระไตรปิฎก

ก่อนจะเข้าสู่เนื้อหา มีเรื่องที่ควรทำความเข้าใจในตอนเริ่มแรกกันนิดหน่อย คือทำความเข้าใจเกี่ยวกับตัวผู้พูด และเรื่องที่จะพูดในแง่ของพระพุทธศาสนาว่ามีความสำคัญแค่ไหนเพียงไร อันเป็นเรื่องที่ควรทำความเข้าใจกันเบื้องต้น

ต้องออกตัวเสียก่อน คือ สำหรับอาตมาถือว่านรก-สวรรค์เป็นเรื่องสำคัญ และเป็นเรื่องใหญ่มาก แต่กระนั้น อาตมาเองขณะนี้ยังไม่ได้ให้ความสนใจเท่าที่ควร ยังไม่ได้เอาจริงเอาจังอะไรนักในเรื่องนี้ ก็กำลังค้นคว้าเรื่องพระพุทธศาสนาอยู่ แต่ตอนนี้ยังไม่ได้มาเน้นเรื่องนี้ คิดว่าเป็นเรื่องที่ต้องค่อย ๆ ว่ากันทีละขั้นตอน

---

* บรรยายแก่คณะอาจารย์และนักศึกษาวิทยาลัยครูสวนดุสิต ในรายการสนทนาของภาควิชาปรัชญาและศาสนา ระหว่างภาคที่ ๒ ปีการศึกษา ๒๕๒๒ ณ วัดพระพิเรนทร์ (ในการพิมพ์ครั้งล่าสุด พ.ย. ๒๕๔๕ ได้จัดปรับรูปแบบ เช่น ซอยย่อหน้า จัดระบบหัวข้อย่อย ขัดเกลาสำนวนภาษาโดยตลอด ให้อ่านง่ายขึ้น)

ความสำคัญของนรก–สวรรค์ในแง่พุทธศาสนา

เริ่มแรกมาดูว่า ในแง่พุทธศาสนา นรก-สวรรค์มีความสำคัญแค่ไหน

ศาสนาทุกศาสนามีเรื่องนรก-สวรรค์ ซึ่งเป็นเรื่องที่คนถามกันมาตลอดว่ามีจริงไหม เป็นอย่างไร ในประเพณีของเราก็มีการพูดเรื่องราวเกี่ยวกับนรก-สวรรค์ ในวรรณคดีก็ตาม ศิลปกรรมก็ตาม ก็มีเรื่องนรก-สวรรค์ไปเกี่ยวข้องด้วย เช่น ภาพฝาผนังตามปูชนีย-สถานต่างๆ ก็มีเรื่องเหล่านี้มากมาย แต่เราควรมาดูในแง่หลักการก่อนว่า เรื่องนรก-สวรรค์กับพระพุทธศาสนามีความสัมพันธ์กันแค่ไหนเพียงใด

ได้บอกแล้วว่า นรก-สวรรค์ เป็นเรื่องสำคัญ เป็นเรื่องใหญ่ แต่ถ้าเทียบกับศาสนาทั่วๆ ไปแล้ว มาดูในแง่พระพุทธศาสนา ความสำคัญของนรก-สวรรค์ลดลงไป

ทำไมจึงว่าอย่างนั้น คือ ในศาสนาเป็นอันมาก นรก-สวรรค์เป็นจุดสุดท้ายแห่งการเดินทางชีวิตของมนุษย์

บางศาสนาบอกว่ามีนรกนิรันดร สวรรค์นิรันดร เช่นว่า เราอยู่ในโลกมีชีวิตครั้งนี้ทำความดีความชั่ว เมื่อตายไปวิญญาณจะไปรอจนถึงวันสิ้นโลก แล้วก็มีการตัดสิน ผู้ที่ควรได้รับรางวัลก็จะได้ไปอยู่สวรรค์นิรันดรตลอดไป ส่วนผู้ที่ควรได้รับโทษก็จะถูกตัดสินให้ตกนรกนิรันดร ในแง่นี้ นรก-สวรรค์เป็นเรื่องสำคัญมาก เพราะเป็นจุดสุดท้าย เป็นจุดหมาย

ทีนี้มามองดูในพระพุทธศาสนา เมื่อเปรียบเทียบกันแล้ว ความสำคัญของนรก-สวรรค์ด้อยลงไป เอาสวรรค์ก็แล้วกัน เพราะเป็นสิ่งที่เราต้องการ **สวรรค์ไม่ใช่จุดหมายของพระพุทธศาสนา** แต่

พระพุทธศาสนาบอกว่า มีสิ่งที่สูงกว่านั้น สิ่งที่สำคัญกว่าสวรรค์คือนิพพาน เมื่อสวรรค์ไม่ใช่จุดหมาย ความสำคัญของมันก็ด้อยลงไป

เมื่อเราปฏิบัติธรรมในพระพุทธศาสนา ถ้าจะปฏิบัติให้แท้จริงให้ตรงตามหลักการ เราก็บอกว่าไม่ใช่เพื่อจะไปสวรรค์ แต่เพื่อนิพพาน สวรรค์กลายเป็นเรื่องขั้นตอนที่อยู่ในระหว่าง หรือเป็นเรื่องข้าง ๆ ความสำคัญของสิ่งที่อยู่ข้าง ๆ หรืออยู่ในระหว่างย่อมจะลดน้อยลงไป น้อยกว่าสิ่งที่เป็นจุดหมายสุดท้าย นี้เป็นเรื่องธรรมดา

ประการต่อไป นรก-สวรรค์ตามที่รู้กัน หรือพูดถึงกันอยู่เป็นเรื่องที่ได้รับหรือไปประสบหลังจากตายแล้ว ศาสนาอื่น ๆ ทั่วไปว่าอย่างนี้ เมื่อตายแล้วจะไปนรกหรือสวรรค์ เป็นเรื่องชีวิตหน้า แต่**จุดหมายของพระพุทธศาสนาเป็นสิ่งที่บรรลุได้ในชาตินี้** นิพพานสามารถบรรลุได้ในชาตินี้ตั้งแต่ยังเป็น ๆ อยู่ นี่ก็เป็นแง่ที่สองที่ทำให้ความสำคัญของนรก-สวรรค์น้อยลงไป เราอาจบรรลุจุดหมายสูงสุดในชาตินี้แล้ว เราก็ไม่ต้องพูดเรื่องหลังจากตายแล้ว เรื่องนรก-สวรรค์ก็ไม่ต้องมาเกี่ยวข้อง

ต่อไปข้อที่สาม ในพระพุทธศาสนา **นรก-สวรรค์เป็นเพียงส่วนหนึ่งในสังสารวัฏ** คือการเวียนว่ายตายเกิด สังสารวัฏมีการเปลี่ยนแปลงได้ ชีวิตเราเดินทางไปในสังสารวัฏ มีหมุนขึ้นหมุนลง ตกนรกแล้วต่อไปถ้าเรามีกรรมดีก็กลับไปขึ้นสวรรค์ หรือมาเกิดเป็นมนุษย์ คนที่เกิดเป็นพระพรหมด้วยกรรมดี บำเพ็ญฌานสมาบัติ ต่อไปเมื่อสิ้นบุญแล้วกลับไปตกนรก เพราะมีกรรมชั่วในหนหลังก็ได้ มันก็หมุนเวียนไปมา นรก-สวรรค์จึงเป็นเพียงส่วนที่หมุนเวียนอยู่ในระหว่าง แล้วก็เป็นของชั่วคราว เพราะฉะนั้นความสำคัญก็ลดลง เพราะเรามีโอกาสที่จะแก้ไขตัวเองมาก

นี้เป็นเรื่องที่ควรทำความเข้าใจในเบื้องต้น เพื่อจะได้เห็นฐานะของนรก-สวรรค์ในพระพุทธศาสนา ในแง่นี้ ถ้าเราไปเปรียบเทียบกับศาสนาที่ถือเรื่องนรก-สวรรค์เป็นนิรันดร เป็นสิ่งสุดท้ายที่มนุษย์จะประสบซึ่งไม่มีทางแก้ไขได้อีกเลย ก็จะมีความแตกต่างกันเป็นอย่างมาก เมื่อทำความเข้าใจเบื้องต้นอย่างนี้แล้ว ก็พูดถึงเนื้อหาของเรื่องนรก-สวรรค์ได้โดยตลอด

ข้อพิจารณาเกี่ยวกับเรื่องนรก–สวรรค์

เอาละทีนี้มาพูดถึงเรื่องนรก-สวรรค์ เข้าสู่เนื้อหาของเรื่องนรก-สวรรค์ ซึ่งมีแง่ที่ต้องแยกอีก ๒ อย่าง

แง่ที่หนึ่ง คือ ความมีอยู่จริงหรือไม่ นรก-สวรรค์มีจริงไหม

แง่ที่สอง คือ ท่าทีของชาวพุทธ หรือท่าทีของพุทธศาสนาต่อเรื่องนรก-สวรรค์

ต้องพูดทั้งสองแง่ จะพูดแง่เดียวไม่พอ เพราะมันสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน สำหรับพุทธศาสนานี้ขอพูดไว้ก่อนว่า เรื่องท่าทีต่อนรก-สวรรค์เป็นสิ่งสำคัญมาก เราจะต้องวางท่าทีให้ถูกต้อง

พูดเกริ่นไว้หน่อยว่า เรื่องนรก-สวรรค์จัดอยู่ในประเภทสิ่งที่พิสูจน์ไม่ได้สำหรับคนสามัญ ที่ว่าพิสูจน์ไม่ได้นี้หมายถึงทั้งในแง่ลบและแง่บวก คือจะพิสูจน์ว่ามีก็ยังเอามาแสดงให้เห็นไม่ได้ จะพิสูจน์ว่าไม่มี ก็ยังไม่สามารถแสดงให้เห็นว่าไม่มีให้มันเด็ดขาด พูดไม่ได้ทั้งสองอย่าง

บางคนบอกว่าเมื่อพิสูจน์ไม่ได้ว่ามี มันก็ไม่มี อย่างนั้นก็ไม่ถูก ในเมื่อตัวเองไม่มีความสามารถที่จะพิสูจน์

ในการพิสูจน์นั้นต้องพิสูจน์ด้วยอายตนะที่ตรงกัน สิ่งที่จะรู้ด้วยการเห็น ก็ต้องเอามาให้ดูด้วยตา สิ่งที่จะรู้ได้ด้วยการได้ยิน ก็ต้องพิสูจน์ด้วยการเอามาทำให้ได้ยินเสียง เป็นอันว่าต้องพิสูจน์ให้ตรงตามอายตนะ จะพิสูจน์ว่าเสียงมีหรือไม่มี พิสูจน์ด้วยตาได้ไหม ก็ไม่ได้ พิสูจน์ว่ารสมีไหม จะพิสูจน์ด้วยหูก็ไม่ได้ ไม่ได้เรื่อง มันต้องตรงอายตนะกัน

ทีนี้นรก-สวรรค์พิสูจน์ด้วยอะไร พิสูจน์ด้วยตา ด้วยหู ด้วยจมูก ลิ้น กายไม่ได้ มันต้องพิสูจน์ด้วยชีวิตที่ใจนั่นเอง เราดูหลักง่าย ๆ ไม่ต้องพูดลึกซึ้ง เราถือว่าจิตเป็นแกนของชีวิต เป็นตัวทำหน้าที่เกิด จะพิสูจน์เรื่องนรก-สวรรค์ว่าตายแล้วไปเกิดหรือไม่ ก็ต้องพิสูจน์ด้วยจิต คือลองตายดู

ทีนี้พอบอกว่าจะพิสูจน์ด้วยตาย ก็ไม่มีใครยอม เพราะต้องพิสูจน์ด้วยตนเอง จะให้คนอื่นพิสูจน์ไม่ได้ เราบอกว่าคนหนึ่งตายแล้ว เขาไปเกิดที่ไหน เราไม่รู้ ตัวเขาเป็นผู้พิสูจน์ เราเป็นแต่ผู้ไปดูเหมือนเขาลิ้มรสแล้วเราดูเขาลิ้มรส เราจะไปรู้ได้อย่างไรว่าเขารู้รสจริงหรือเปล่า และรสนั้นเป็นอย่างไร เราไม่ได้ลิ้มรสก็ได้แต่ดูเท่านั้นเอง เรื่องของชีวิตนี้ก็ต้องพิสูจน์ด้วยตัวจิต เมื่อจะพิสูจน์ด้วยการที่ต้องตาย เราก็ทำไม่ได้ ไม่มีใครกล้าทำ เกิดเป็นปัญหาติดอยู่ตรงนี้ที่พิสูจน์ไม่ได้ นี่เป็นเรื่องเกร็ดแทรกเข้ามา เราจะต้องพูดกันต่อไปอีก

รวมความในตอนนี้ว่า นรก-สวรรค์เป็นเรื่องพิสูจน์ไม่ได้ ทั้งในแง่บวกและแง่ลบ ว่ามีหรือไม่มี

สำหรับสิ่งที่พิสูจน์ออกมาให้เห็นชัดไม่ได้อย่างนี้ ทางพุทธศาสนามีหลักให้ปฏิบัติ คือถือการวางท่าทีเป็นสำคัญ เรื่องบางเรื่อง

ถ้ารอให้พิสูจน์เสร็จ มนุษย์เลยไม่ต้องทำอะไร ได้แต่รอแบบพวกนักปรัชญา

พวกนักปรัชญาจะเอาให้รู้ความจริงเสียก่อน เช่น รู้ความจริงเกี่ยวกับโลกว่าโลกนี้เป็นอย่างไรแน่ มันเกิดเมื่อไร มันจะไปอย่างไร พวกนักปรัชญาจะเถียงกันใช้สมองใช้สติปัญญาในการโต้เถียง เมื่อแกยังตอบเรื่องโลกและชีวิตไม่ได้ เช่น ด้วยวิธีอภิปรัชญา แกก็ต้องเถียงกันต่อไป นี่แกก็เถียงกันมาห้าพันปีแล้วโดยประมาณ

ทีนี้ถ้าแกจะต้องเถียงกันจนกว่าจะรู้คำตอบ แล้วจึงจะปฏิบัติได้ เพราะแกอาจจะบอกว่าเรายังไม่รู้ความจริงว่ามันเป็นอย่างไร เราจะไปปฏิบัติกับมันอย่างไร แกจะต้องรอให้รู้ความจริงอันนั้นแล้วจึงจะวางหลักปฏิบัติ แกตายไปแล้วกี่ครั้งต่อกี่ครั้ง จนกระทั่งลูกหลานเหลนของแกเองก็ตายไปโดยที่ยังทำอะไรไม่ได้ และยังไม่ได้ทำอะไร

พระพุทธศาสนาบอกว่า สำหรับเรื่องอย่างนี้ คือสำหรับเรื่องที่ยังพิสูจน์ไม่ได้ มันสำคัญที่ปฏิบัติ พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งการปฏิบัติ **เรามีวิธีปฏิบัติต่อสิ่งที่ยังพิสูจน์ไม่ได้โดยให้ถือการปฏิบัติที่ไม่ผิด** อย่างที่บอกเมื่อกี้ว่าการวางท่าทีเป็นสำคัญ นรก-สวรรค์ก็อยู่ในประเภทนี้ การวางท่าทีหรือการที่จะปฏิบัติต่อมันอย่างไรเป็นเรื่องสำคัญกว่า

เป็นอันว่ามีเรื่องที่ต้องพูดสองแง่ คือแง่ว่ามีจริงไหม กับจะวางท่าทีต่อมันอย่างไร และเน้นแง่การวางท่าทีหรือการปฏิบัติ ทีนี้มาพูดถึงหัวข้อสองอย่างนั้น เอาแง่ที่หนึ่งก่อน

๑. นรก–สวรรค์มีจริงหรือไม่

แง่ที่หนึ่งคือมีจริงไหมในแง่ของพระพุทธศาสนา และก็จะพูดจำกัดตามที่อาจารย์ได้กำหนดไว้ว่าเฉพาะในพระไตรปิฎก ขอแบ่งว่าพระพุทธศาสนาพูดเรื่องนี้ไว้เป็น ๓ ระดับ

๑) นรก–สวรรค์หลังตาย

ระดับที่หนึ่ง คือเรื่องนรก-สวรรค์ที่เราพูดกันทั่วๆ ไปว่าหลังจากชาตินี้ ตายแล้วไปรับผลกรรมในทางที่ดีและไม่ดี ถ้ารับผลกรรมดีก็ถือว่าไปสวรรค์ ถ้ารับผลกรรมชั่วก็ไปเกิดในนรก เรื่องนรก-สวรรค์แบบนี้ เรียกว่าระดับที่หนึ่ง พระพุทธศาสนาว่าอย่างไร

สำหรับระดับนี้ ถ้าถือตามตัวอักษร พระไตรปิฎกกล่าวไว้มากมาย เมื่อพูดกันตามตัวอักษรก็ต้องบอกว่ามี มีอย่างไร นรก-สวรรค์หลังจากตายนี้มักจะมีในขั้นเอ่ยถึงเท่านั้น แล้วไม่ค่อยมีคำบรรยาย

ในพระไตรปิฎกเรื่องนี้หาได้ทั่วไป ในคำสรุปท้ายที่แสดงผลของการประพฤติดีประพฤติชั่ว คือ ในแง่สวรรค์บอกว่า เมื่อแตกกายทำลายขันธ์ล่วงลับดับชีพไปแล้ว จะเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ นี่ฝ่ายดี ส่วนในฝ่ายร้ายก็กล่าวว่า เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก ก็จะเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก สำนวนในภาษาบาลีมีอย่างนี้มากมายเหลือเกิน

สำนวนความนี้ไม่ได้บรรยายว่าสวรรค์เป็นอย่างไร นรกเป็นอย่างไร ได้แต่สรุปและโดยมากมาห้อยท้ายกับคำแสดงผลของกรรมดีกรรมชั่ว ซึ่งจะเริ่มด้วยผลที่จะได้รับในชาตินี้ก่อนว่า ผู้มีศีล

ประพฤติดีแล้วจะได้ผลอย่างนั้น ๆ หนึ่ง สอง สาม สี่ ห้า สุดท้ายหลังจากแตกกายทำลายขันธ์แล้วจะไปสุคติ เช่นว่า เจริญเมตตามีอานิสงส์อย่างนี้ คือหลับเป็นสุข ฝันดีอะไรต่ออะไร บอกผลดีในปัจจุบันเสร็จแล้วจึงจะห้อยท้ายลงว่า ตายแล้วไปสวรรค์ ไปพรหมโลก เป็นเพียงการเอ่ยถึงผลของการทำดี ทำชั่ว

นอกจากนั้น เราต้องสังเกตด้วยว่า เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสถึงเรื่องนรก-สวรรค์นั้น พระองค์ตรัสในข้อความแวดล้อมอย่างไร มีเรื่องราวเป็นอย่างไร เราจะสังเกตได้ว่าพระพุทธเจ้าตรัสถึงผลในปัจจุบันมากมายก่อน แล้วอันนี้ไปห้อยท้ายไว้ เมื่อทราบอย่างนี้แล้ว จะได้จัดฐานะของนรก-สวรรค์ได้ถูกต้อง นี้บอกไว้ให้เป็นข้อสังเกต

เป็นอันว่า เราจะพบคำบาลีที่พระพุทธเจ้าตรัสอยู่บ่อย ๆ ว่า เมื่อตายแล้วจะไปนรกหรือสวรรค์ หลังจากได้รับผลกรรมดีกรรมชั่วในปัจจุบันนี้แล้ว ตรัสบ่อย ๆ โดยไม่มีคำบรรยาย

ข้อความในพระไตรปิฎกส่วนที่มีคำบรรยายว่านรก-สวรรค์เป็นอย่างไร มีน้อยแห่งเหลือเกิน แห่งที่นับว่ามีคำบรรยายมากหน่อยกล่าวถึงการลงโทษในนรกเริ่มจากว่าตายไปแล้วเจอยมบาล พญายมถามว่า ตอนมีชีวิตอยู่เคยเห็นเทวทูตไหม เทวทูตที่หนึ่งคือ เด็กเกิดใหม่ ที่สองคือคนแก่ ที่สามคือคนเจ็บ ที่สี่คือคนถูกลงโทษทัณฑ์อาญา ที่ห้าคือคนตาย

ยมบาลอธิบายให้ฟังแล้วก็ซักต่อว่า ท่านเคยเห็นไหม เคยเห็นแล้วท่านเคยได้ความคิดอะไรบ้างไหม มีความสลดใจบ้างไหม ในการที่จะต้องเร่งทำความดี ท่านเคยรู้สึกบ้างไหม ไม่เคยเลย ถ้าอย่างนั้นก็เป็นเรื่องของตัวเองทำกรรมไม่ดี ก็ต้องได้รับโทษ มีการ

ลงอาญา เขาเรียกว่า **กรรมกรณ์** ซึ่งเป็นวิธีลงโทษในนรกด้วยประการต่าง ๆ

เรื่องนี้มีมาใน **พาลบัณฑิตสูตร** และ**เทวทูตสูตร** ในพระไตรปิฎกเล่ม ๑๔ ถ้าต้องการค้นก็บอกข้อบอกหน้าไปด้วย บอกว่าเล่ม ๑๔ ข้อ ๔๖๗ หน้า ๓๑๑ และเล่ม ๑๔ ข้อ ๕๐๔ หน้า ๓๓๔ สำหรับพระไตรปิฎกแปลภาษาไทย ก็ไปค้นดูตามข้อ หน้าไม่ตรงกัน เพราะนี่เป็นหน้าบาลี โดยมากพูดถึงนรก ไม่ค่อยพูดถึงสวรรค์

นอกจากนี้ก็ยังมีบางแห่งพูดถึงอายุเทวดาในชั้นต่าง ๆ เช่น ชั้นจาตุมหาราช หรือชั้นโลกบาล ๔ ชั้นดาวดึงส์ ชั้นยามา ชั้นดุสิต ชั้นนิมมานรดี และชั้นปรนิมมิตวสวัตดี แต่ละชั้นมีอายุนานเท่าไร อย่างนี้มีในพระไตรปิฎกเล่ม ๒๐ ข้อ ๕๑๐ หน้า ๒๗๓ และไปมีซ้ำในเล่ม ๒๓ ข้อ ๑๓๑-๑๓๕ หน้า ๒๕๓-๒๖๙ และยังมีอายุมนุษย์ถึงรูปพรหม แสดงไว้ในฝ่ายอภิธรรม พระไตรปิฎกเล่ม ๓๕ ข้อ ๑,๑๐๖-๑,๑๐๗ หน้า ๕๖๘-๕๗๒

บางแห่งแสดงเรื่องราวว่าในวัน ๘ ค่ำ ท้าวมหาราช ๔ คือ ท้าวโลกบาล ๔ จะส่งอำมาตย์มาเที่ยวดูในหมู่มนุษย์ ว่ามนุษย์ประพฤติดีปฏิบัติชอบหรือเปล่า ถ้าเป็นวัน ๑๔ ค่ำ โอรสมาเที่ยวดู ถ้าเป็นวัน ๑๕ ค่ำ ก็เสด็จมาเที่ยวตรวจดูเอง แล้วกลับไปแจ้งข่าวต่อที่ประชุมเทวดาในสุธรรมสภา สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ซึ่งมีพระอินทร์เป็นประธานว่า เดี๋ยวนี้มนุษย์โดยมากประพฤติดีหรือประพฤติชั่ว ถ้ามนุษย์ประพฤติดี เทวดาก็จะดีใจ ว่าต่อไปสวรรค์จะมีคนมาเกิดเยอะ ถ้าหากมนุษย์ประพฤติชั่วมาก เทวดาก็จะเสียใจว่าต่อไปฝ่ายเทวโลกจะมีแต่เสื่อมลง อะไรทำนองนี้ เรื่องอย่างนี้ก็มีในเล่ม ๒๐

เหมือนกัน ข้อ ๔๗๖ หน้า ๑๘๐ เป็นการกล่าวแทรกอยู่บางแห่ง มีไม่สู้มาก

นอกจากนี้ก็มีกระเส็นกระสาย เล็ก ๆ น้อย ๆ ชื่อนรก ๑๐ ขุม ก็มีในพระไตรปิฎกด้วย คือในเล่ม ๒๔ อังคุตตรนิกาย ทสกนิบาต ข้อ ๘๙ หน้า ๑๘๕ และนรก ๘ มีในคาถาชาดก เล่ม ๒๘ ข้อ ๙๒ หน้า ๓๙ อันนี้ก็เป็นฐานให้อรรถกถาได้นำมาชี้แจงอธิบายเรื่องนรกต่าง ๆ แจกแจงให้เราเห็นเรื่องราวพิสดารยิ่งขึ้น แต่ในที่นี้จะไม่พูดถึง

คัมภีร์ในกลุ่มชาดก คือในขุททกนิกาย เป็นแหล่งที่จะหาเรื่องราวคำบรรยายเกี่ยวกับสภาพในนรกและสวรรค์ได้มากกว่าที่อื่น **เนมิราชชาดก** ในพระไตรปิฎกเล่ม ๒๘ ข้อ ๕๒๕-๕๙๙ หน้า ๑๙๘-๒๒๓ เป็นเรื่องการไปทัศนาจรนรกและสวรรค์โดยตรงทีเดียว (ใน **มฆเทวสูตร** ในพระไตรปิฎกเล่ม ๑๓ ข้อ ๔๕๘-๔๖๐ หน้า ๔๒๑-๔๒๔ ก็มีเรื่องที่พระเจ้านิมิหรือนิมิราช กษัตริย์ทรงธรรม เป็นธรรมราชา แห่งมิถิลานคร ได้รับเชิญจากพระอินทร์ไปพบกับเหล่าเทวดาในที่สุธรรมเทวสภา ในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์)

คัมภีร์**เปตวัตถุ** ที่ว่าด้วยเรื่องของเปรต แม้จะต่างภพกับนรก แต่ก็อยู่ในประเภทอบายเหมือนกัน ถ้ารับเข้ามาพิจารณาด้วยก็จะได้คัมภีร์**เปตวัตถุ**และ**วิมานวัตถุ**เข้ามาร่วมในกลุ่มนี้ด้วย และจะพบเรื่องราวมากมายทีเดียว ได้แก่ พระไตรปิฎกเล่ม ๒๖ ข้อ ๑-๑๓๖ หน้า ๑-๒๕๙

แม้ในพระไตรปิฎกจะได้พูดถึงนรก-สวรรค์แบบนี้ เราก็อย่าเอาไปวุ่นกับการเขียนภาพและคำบรรยายในวรรณคดีให้มากนัก

เพราะวรรณคดีบวกจินตนาการเข้าไป ซึ่งเป็นเรื่องธรรมดาของกวี แม้จะบรรยายอารมณ์มนุษย์ ก็ต้องบรรยายให้เห็นภาพ เมื่อจะบรรยายนรก-สวรรค์ก็ต้องพูดให้เห็นจริงเห็นจัง หรือจะมาเขียนเป็นภาพประกอบ จะให้คนธรรมดาเกิดความสนใจ ก็ต้องนำเสนอในรูปแบบที่ทำให้เกิดความเข้าใจง่าย เทียบเคียงหรือประยุกต์เข้ากับสิ่งที่คนรู้เห็นกันในยุคนั้นถิ่นนั้น เพราะฉะนั้นเราจะเอาวรรณคดีรุ่นหลัง ๆ หรือภาพตามฝาผนังเป็นมาตรฐานไม่ได้ เพราะนี่เป็นรูปของการทำให้ง่ายแล้ว จะว่าตามนั้นทีเดียวไม่ได้

ก็เป็นอันว่า ในแง่ที่หนึ่ง สำหรับคำถามว่า **นรก-สวรรค์หลังจากตายในพระไตรปิฎกมีไหม? เมื่อถือตามตัวอักษรก็เป็นอันว่ามี** ดังที่กล่าวมาแล้ว

ส่วนที่ว่า อาจมีบางท่านแสดงความเห็นว่าเรื่องนี้สัมพันธ์กับความเชื่อที่มีดั้งเดิม เช่นว่า พระพุทธเจ้าอาจจะตรัสไปตามที่คนเชื่อกันอยู่ นั่นก็เป็นเรื่องที่เราจะต้องศึกษาค้นคว้ากันต่อไป นอกจากนี้ใครจะตีความอย่างไรต่อไปอาตมาไม่เกี่ยว

๒) นรก–สวรรค์ ที่อยู่ในใจ

ต่อไประดับที่สองเลย เพื่อย่นเวลา นรก-สวรรค์ในระดับที่สอง ก็คือที่เราพูดกันว่า **“สวรรค์ในอก นรกในใจ”** เป็นเรื่องที่มีในชาตินี้

นรก-สวรรค์แม้ในชาติหน้า ก็สืบไปจากที่มีในชาตินี้ เพราะอะไร เพราะมันอยู่ในสภาพจิต ภูมิของจิต ชั้นของจิต ระดับของจิตใจ จิตของเรามีคุณภาพหรือคุณสมบัติอยู่ในระดับไหน ถึงเวลา

ตาย ถ้าระดับจิตเป็นนรกก็ไปนรก ถ้าระดับจิตเป็นสวรรค์ก็ไปสวรรค์ นี่เกี่ยวกับสภาพจิตที่เป็นอยู่ตลอดเวลา

ที่พูดมานั้นคือ เมื่อว่าโดยหลักทั่วไป ในการดำเนินชีวิตประจำวัน ซึ่งเป็นระยะเวลายาวนานหลาย ๆ ปี ระดับจิตของเราอยู่แค่ไหน เวลาตายโดยทั่วไป ถ้าไม่ใช่กรณียกเว้น มันก็อยู่ในระดับนั้นแหละ ส่วนในกรณียกเว้น ถ้าเวลาตายนึกถึงอารมณ์ที่ดี เช่น ทำกรรมชั่วมามาก แต่เวลาตายนึกถึงสิ่งที่ดี ก็ไปเกิดดีได้ ถ้าหากเวลาอยู่ทำกรรมดี แต่เวลาตายเกิดจิตเศร้าหมอง ระดับจิตตกลงไป ก็ไปเกิดในที่ต่ำ

เมื่อการไปเกิดขึ้นอยู่กับระดับจิตอย่างนี้ ก็หมายความว่าเราพร้อมจะไปนรกหรือสวรรค์ได้ตั้งแต่ปัจจุบัน หรือพูดอีกอย่างหนึ่งว่า คนที่จะไปนรกก็คือคนที่จิตใจอยู่ในระดับนรกอยู่แล้วในชาตินี้ ส่วนคนที่จะไปสวรรค์ก็คือคนที่มีจิตใจในระดับสวรรค์อยู่แล้ว

ตกลงว่า เรื่องนรก-สวรรค์นี้มีตั้งแต่เดี๋ยวนี้อยู่แล้ว ปัจจุบันนี่เองมันส่อข้างหน้า เพราะฉะนั้น ถ้าจะคาดการณ์เรื่องข้างหน้า เราไม่จำเป็นต้องไปพูดถึงสวรรค์ที่ไกลด้วยซ้ำ เอาปัจจุบันนี่เป็นเกณฑ์ เพราะคนเราต้องสร้างสมกรรมด้วยชีวิตที่เป็นอยู่ สร้างระดับจิตของตนไว้ สั่งสมระดับจิต ซึ่งทำให้พร้อมอยู่เสมอ

เพราะฉะนั้น เรื่องสวรรค์ในอกนรกในใจ ก็ย่อมมีได้ตามหลักนี้ คือระดับจิตของเรานั่นเอง ที่มันอยู่ในนรกหรือสวรรค์ ถ้า**ระดับจิตของเราอยู่ในนรก ก็เป็นนรกและไปนรก ถ้าระดับจิตของเราอยู่ในสวรรค์ ก็เป็นสวรรค์และไปสวรรค์**

เอาละทีนี้ เราทำกรรมดีหรือกรรมชั่วไว้ เรารู้ เรามีความรู้สึกเป็นประสบการณ์เฉพาะตัวเกี่ยวกับกรรมดี-กรรมชั่วที่ทำไว้ ถ้าทำกรรมชั่วไว้ เรารู้สึกเดือดร้อนใจ ทางพระท่านใช้คำว่า **"วิปฏิสาร"** ความวิปฏิสารนี่แหละ เป็นสภาพจิตที่เป็นทุกข์ ซึ่งนับเป็นนรก หรืออีกอย่างหนึ่ง ในนิวรณ์ ๕ ก็มีข้อหนึ่งว่า **"กุกกุจจะ"** อันได้แก่ความไม่สบายใจ กังวลใจ รำคาญใจ ไม่สบาย เดือดร้อนใจว่าสิ่งที่ดีเราไม่ได้ทำ ได้แต่ทำสิ่งที่ชั่ว ที่ไม่ดี

ในทางตรงข้าม ถ้าทำกรรมดีก็เกิดปราโมทย์ มีปีติ มีความอบอุ่นใจ อิ่มเอิบ ร่าเริง บันเทิง เบิกบานใจ มีความเปรมใจ มีความสุข จิตใจอยู่ในระดับสวรรค์ อย่างนี้ก็เป็นเรื่องสวรรค์ในอก นรกในใจ

ถ้าพูดถึงเรื่องวิปสาร และเรื่องปีติปราโมทย์ ในการทำชั่วและทำดีอย่างนี้ มันก็มีในพระไตรปิฎกมากมายเช่นเดียวกัน ไม่จำเป็นจะต้องอ้างขึ้นมาเลย เป็นอันว่านรก-สวรรค์แง่นี้เป็นเรื่องระดับจิต ซึ่งมีอยู่แล้วตั้งแต่ปัจจุบัน

๓) นรก–สวรรค์แต่ละขณะจิต

ทีนี้ไปสู่ระดับที่สาม จะพูดในแง่หลักวิชาการก่อน เรื่องวิจารณ์ไว้ทีหลัง คือการที่เราปรุงแต่งสร้างนรก-สวรรค์ของเราเองตลอดเวลาในชีวิตประจำวัน

ท่านกล่าวว่า คนที่ยังไม่รู้อริยสัจ ๔ ยังไม่แทงตลอดสัจธรรม ไม่เข้าใจในหลักการแห่งสัจจะของอริยชน ก็ยังปรุงแต่งสร้างสวรรค์-นรกกันอยู่ตลอดเวลา ด้วยอายตนะของเรานั่นแหละ คือ ด้วย ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจของเรา ข้อนี้ก็คล้ายๆ กับข้อที่ ๒ แต่

เป็นเรื่องละเอียดอ่อนขึ้นไปเท่านั้นเอง คือเป็นเรื่องสัมพันธ์กับสภาพและระดับจิตใจ

เมื่อเรายังเป็นปุถุชน เราก็ยังปรุงแต่งอยู่เสมอ เมื่อเรายังมีความรู้สึกด้วย ตา หู จมูก ลิ้น กายใจ เราก็ยังปรุงแต่งอยู่เรื่อยไป คือปรุงแต่งด้วยกิเลส มีความดี-ความชั่ว มีกุศล-อกุศลในจิตของเราเอง

การปรุงแต่งอย่างนี้เป็นเรื่องของปฏิกิริยาต่อสิ่งที่รับเข้ามา เช่นเมื่อเราได้เห็นสิ่งที่สวยงาม เราชอบใจ เราก็มีความสุข ได้เห็นสิ่งที่เราไม่ชอบ เราขัดใจ ก็เกิดทุกข์ หรือว่าเราได้รับประทานอาหาร ได้กินขนม ลิ้นได้รับรสที่อร่อย เราก็มีความสุข ถ้าหากเราได้รับรสที่ขม ไม่อร่อย เราก็มีความทุกข์ อันนี้เป็นเรื่องธรรมดา

ทีนี้บางทีเราปรุงแต่งจากข้างในออกไป คือไม่ใช่สิ่งภายนอกฝ่ายเดียวที่ปรุงแต่ง แต่เราปรุงแต่งขึ้นเอง เช่นใจคอเราไม่ดี เราเกิดความโกรธ เกิดอารมณ์ค้าง เลยเห็นอะไรขัดใจไปหมด ทั้งที่คนหรือของนั้นไม่ได้ทำอะไรเรา ไม่ได้มาเบียดเบียน ไม่ได้มุ่งมาที่เราเลยด้วยซ้ำ คนโน้นเดินมาดี ๆ ไม่ได้ทำกิริยากระทบกระทั่งเรา แต่เรามองเห็นเป็นว่าเขาล้อเรา หรือสำคัญว่าเขามีใจคิดไม่ดีต่อเราต่าง ๆ นานา เพราะใจของเราเองปรุงแต่ง อาศัยพื้นจิตของเราไม่ดีอยู่แล้ว มีอกุศลขึ้นมาในใจ ใจเราไม่ดี มองอะไรขัดใจไปหมด มีทุกข์เรื่อย ๆ ตลอดวัน

แต่ถ้าเราใจดี บางทีไปประสบอะไรที่ดีใจขึ้นมา วันนั้นเลยยิ้มได้ทั้งวัน เห็นอะไรดีไปหมด อย่างนี้เรียกว่าการปรุงแต่งสวรรค์นรกของเรา เพราะว่านรก-สวรรค์อย่างนี้เป็นเรื่องทันตาทันใจอยู่ตลอดเวลา ไม่ต้องรอชาติหน้า อยู่ที่การสร้างจิตใจของเรา

ถ้าจิตใจของเรามีภูมิธรรมดี สร้างกุศลไว้มาก ทำจิตใจให้อิ่มเอิบเป็นสุข รู้จักมองในแง่ดี ก็รับอารมณ์ที่เป็นสุขไว้ได้มาก แต่ถ้าเราสร้างพื้นภูมิจิตสะสมไว้ในทางที่ทำให้จิตมีกิเลสมาก มีกิเลสต่าง ๆ ที่ทำให้จิตเศร้าหมองบ่อย ๆ เราก็จะสร้างนรกของเราเรื่อยไป ไม่ว่าจะไปเห็นอะไรก็รู้สึกไม่ดี ไปไหนใจก็ไม่สบาย มีแต่ความทุกข์มากมาย

ถ้าเป็นอย่างนี้ ก็ยังไม่ต้องคิดเลยไปถึงนรก-สวรรค์ชาติหน้า เพราะปัจจุบันที่เป็นอยู่กลายเป็นเรื่องที่เราควรจะเอาใจใส่มากกว่า และเป็นเรื่องสำคัญมาก เพราะเราได้รับผลอยู่ตลอดเวลา นรก-สวรรค์ข้างหน้ายังไกล มองง่าย ๆ ว่าเมื่อในปัจจุบันเรามีแต่ความเร่าร้อนขุ่นมัวเป็นทุกข์อยู่เสมอ ก็น่ากลัวว่าเราจะไปไม่ดี

ฉะนั้น ท่านจึงให้เอาใจใส่นรก-สวรรค์ที่มีอยู่ตลอดเวลา ที่เราปรุงแต่งอยู่เรื่อย ๆ และสอนให้เรายกระดับจิตขึ้นไป คือ

ขั้นต้น ถ้าเราสร้างสมพื้นจิตใจไว้ในทางไม่ดี มีกิเลส โลภะ โทสะ โมหะ มาก มันก็ทำให้รับอารมณ์โดยปรุงแต่งสร้างนรกขึ้นมามาก ถ้าเราสร้างสมพื้นจิตใจไว้ในทางดี มีเมตตา มีใจกว้างเผื่อแผ่ สร้างปัญญาไว้มาก ใจเราดีมีความโล่งโปร่งสบาย เราก็สร้างสวรรค์ได้และมีสวรรค์อยู่เสมอ แม้ว่าสภาพแวดล้อมอาจไม่ดีเท่าที่ควร แต่เราทำจิตของเราได้ ใจเราสบาย มันก็สามารถทำสภาพที่จะนำไปนรกให้กลายเป็นสวรรค์ไปได้

ในชั้นสูงขึ้นไปอีก เรามีปัญญาที่รู้เท่าทันความจริงของสิ่งทั้งหลาย ซึ่งทำให้เราเข้าใจโลกและชีวิตดี ทำให้วางท่าทีต่อสิ่งทั้งหลายถูกต้อง ในกรณีอย่างนี้ ท่านว่ามันพ้นเลยเรื่องนรก-สวรรค์ไปแล้ว คือมีจิตใจปลอดโปร่งแจ่มใสอยู่ตลอดเวลา มีความสบายทันตาในปัจจุบัน ไม่ต้องพูดถึงข้างหน้า ซึ่งเนื่องไปจากปัจจุบันนี้ ก็จะต้องไปดีด้วย

ปัจจุบันนี้แหละเป็นสิ่งที่แน่นอน เรารับผลอยู่ในขณะนี้แล้ว และเป็นเครื่องส่อส่องถึงข้างหน้าต่อไปด้วย เพราะฉะนั้น ในทางพุทธศาสนาจึงถือเรื่องปัจจุบันนี้เป็นสำคัญ เพราะ

๑. เราได้รับผลทันที เรารับผลเห็นอยู่ชัด ๆ แน่นอน
๒. ข้างหน้าก็เป็นผลสืบไปจากปัจจุบันนี้เอง เอาปัจจุบันนี้ไปทำนายข้างหน้าได้

เพราะฉะนั้น ปัจจุบันจึงสำคัญกว่าทั้งสองประการ ถึงมองข้างหน้าก็ต้องมองที่ปัจจุบันออกไปเป็นสำคัญ

เรื่องนรก-สวรรค์ในแง่ของการปรุงแต่งในชีวิตประจำวันและตลอดเวลา หรือนรก-สวรรค์ที่เราปรุงแต่งขึ้นมาเรื่อย ๆ นี้ก็มีมาในพระไตรปิฎก คือนรกที่เกิดพร้อมกับการได้เห็นได้ยิน ได้รับรู้ทางอายตนะต่าง ๆ กล่าวคือการที่อินทรีย์ หรืออายตนะ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ได้รับรู้แต่สิ่งที่ไม่ดีไม่น่าพอใจ อย่างนี้ท่านเรียกว่า **"ฉผัสสายตนิกนรก"** หรือในทางตรงข้ามก็เป็น **"ฉผัสสายตนิก-สวรรค์"** แล้วแต่ว่าเป็นฝ่ายนรกหรือสวรรค์ อันนี้มาในพระไตรปิฎก เล่ม ๑๘ ข้อ ๒๑๔ หน้า ๑๕๘

อีกแห่งหนึ่งคล้าย ๆ กัน เฉพาะเรื่องนรกคือ **"มหาปริฬาห-นรก"** มาในเล่ม ๑๙ ข้อ ๑,๗๓๑ หน้า ๕๖๒ ท่านว่า นรกที่ว่านั้นไม่หนักหนาเท่านรกที่ประสบอยู่ในปัจจุบัน ที่คนผู้มีอวิชชาไม่รู้อริยสัจแล้วปรุงแต่งทุกข์ขึ้นมาแผดเผาตัวเอง

นี่คือนรก-สวรรค์ระดับที่ ๓ ซึ่งพุทธศาสนาเน้นมาก คำว่า **"ฉผัสสายตนะ"** แปลว่า อายตนะที่รับรู้ทั้ง ๖ หมายความว่า นรกหรือสวรรค์เกิดที่อายตนะรับรู้ทั้ง ๖ นั่นเอง

สาระของนรก-สวรรค์คืออะไร มันก็เป็นเรื่องของการรับอารมณ์ที่น่าปรารถนาและไม่น่าปรารถนาเท่านั้นเอง

เราไปสวรรค์ ว่าตามที่พูดไว้ในวรรณคดี ก็ได้สิ่งที่รับรู้คืออารมณ์ของตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ได้เห็นสิ่งที่สวยงาม ได้ยินเสียงดนตรีทิพย์ ไพเราะเสนาะ ทางจมูกได้กลิ่นหอมหวล และลิ้นได้รับรสที่ดีอร่อย กายสัมผัสสิ่งนุ่มนวล ใจปลาบปลื้มเพลิดเพลิน ก็เป็นเรื่องของอายตนะทั้งนั้น

คนไปนรกก็ได้รับความทรมาน ได้เห็น ได้ยินแต่สิ่งที่ไม่ดี จนกระทั่งร่างกายถูกบีบคั้นต่าง ๆ ก็เป็นเรื่องของอายตนะทั้งนั้น

ที่จริงปัจจุบันเราก็ได้รับรู้ทางอายตนะเหล่านี้อยู่แล้ว ไม่ว่านรก-สวรรค์ข้างหน้าหรือนรก-สวรรค์เวลานี้ มันก็อยู่ที่อายตนะรับรู้นี่เอง ถ้าเอาสาระแล้วมันไม่ได้ไปไหนเลย อยู่แค่นี้

ตกลงว่า ตามหลักการนี้ เราจะต้องรู้จักนรก-สวรรค์ทั้ง ๓ ระดับ และแก่นแท้ของนรก-สวรรค์ก็อยู่ที่ระดับที่สามที่ว่านี้

นรกระดับที่หนึ่ง หลังจากตาย ไกลตัว ยังไม่ได้รับ ปัจจุบันเรายังไม่รู้สึก แล้วมันก็เนื่องไปจากปัจจุบันด้วย ต้องสร้างในปัจจุบัน

ต่อมาใน**ระดับที่สอง สวรรค์ในอก นรกในใจ** ก็อยู่ที่ชีวิตที่สร้างภูมิระดับจิตในปัจจุบัน แต่ยังเป็นเรื่องที่มีเป็นครั้งคราว เพราะเอาเฉพาะที่เป็นเรื่องใหญ่

พอมาใน**ระดับที่สาม** ก็ละเอียดลออเป็นไปอยู่ประจำตลอดเวลาที่รับอารมณ์ ขณะนี้ถ้าเราสร้างความรู้สึกที่ดี ก็ทำให้เกิดสวรรค์ได้เดี๋ยวนี้

สมมติว่าใจไม่สบาย เอ ฟังเรื่องนี้ไม่น่าสนใจ ชักรำคาญ เห็นอะไรไม่ดีไปหมด ชักกลุ้ม แต่ถ้าทำใจให้ดีขึ้นมาว่า เอ นี่เป็นเรื่องสำคัญ ถึงจะยากหน่อย ก็ควรพยายามเอาใจใส่ให้ดี สร้างฉันทะให้อยากรู้ ทำอารมณ์ดีให้ใจสบายขึ้นมา ก็มองอะไรชักจะดีขึ้นไปหมด สวรรค์เริ่มมาแล้ว

สวรรค์ที่มีในปัจจุบันนี้ แม้จะละเอียดอ่อนจนเราอาจจะนึกว่าเป็นเรื่องเล็กน้อย แต่อย่าลืมว่าการสร้างนรก-สวรรค์ใหญ่ ๆ ก็มาจากสร้างเล็ก ๆ น้อย ๆ นี้เอง คือ จากอารมณ์ที่ละเมียดละไมตลอดเวลา ซึ่งละเอียดอ่อน คนเราสร้างบุคลิกลักษณะ สร้างสมนิสัยใจคอจากอะไร ก็จากความคิดและพฤติกรรมทุกขณะจิต จากการดำรงชีวิตประจำวันทีละเล็กละน้อย ถ้าพยายามสร้างจิตใจของเราให้ดี ทำอารมณ์ให้ดี ค่อยเป็นค่อยไป ทำใจต่อสิ่งต่าง ๆ ให้ถูกต้อง บุคลิกก็ดีขึ้น จิตใจก็สบายขึ้น อะไร ๆ ก็ดีขึ้น นี่เป็นการสร้างสมระยะยาวเก็บเล็กผสมน้อย

ก็เหมือนในทางวัตถุ เราต้องรู้จักเก็บออม ทางด้านจิตใจก็ต้องมีการสะสมนิสัย นี้ก็เป็นเรื่องที่ท่านให้มามองในระดับที่สามซึ่งจะไปเป็นเหตุของนรก-สวรรค์อันใหญ่ต่อไปข้างหน้า และเป็นเรื่องที่เราต้องประสบตลอดเวลา ควรให้ความสำคัญกับมัน อย่าไปคิดว่าเป็นเรื่องเล็กเรื่องน้อย และถ้าเราทำได้ เราก็ได้รับผลในปัจจุบันนี้เลย เราจะไม่ต้องทรมานเพราะนรก เราจะมีจิตใจที่บริสุทธิ์สะอาดผ่องใสสบายและพบสวรรค์อยู่เรื่อย ๆ

เอาละ นี้เป็นเรื่องของนรก-สวรรค์ในแง่ของความมีอยู่ ซึ่งแยกเป็น ๓ ระดับ

๒. ท่าทีของพุทธศาสนา ต่อเรื่องนรก–สวรรค์

ทีนี้พูดถึงการวางท่าที ซึ่งเป็นหัวข้อที่สอง การวางท่าทีเป็นหัวข้อที่บอกแล้วว่าสำคัญ การวางท่าทีสำคัญกว่าความมีจริงหรือไม่ตอบได้ว่าสำคัญกว่าแง่ที่พูดถึงนรก-สวรรค์หลังตาย แต่มันจะไปเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับนรก-สวรรค์ระดับที่สาม เพราะการวางท่าทีว่าเราจะปฏิบัติอย่างไร จะสอดคล้องกับสิ่งที่ปฏิบัติได้ซึ่งอยู่ในระดับที่สาม หรือรองลงไปก็ระดับที่สอง

๑) ต้องมีศรัทธา

ขอย้อนหลังหน่อย เมื่อพูดถึงท่าทีก็ย้อนมาตั้งแต่ระดับที่หนึ่ง คือนรก-สวรรค์หลังจากตายแล้ว ที่เป็นแหล่งเป็นโลกเป็นภพซึ่งเราจะไปรับผลกรรม หรือพูดตามแบบศาสนาที่มีเทพเจ้าสูงสุดว่าจะไปรับโทษ รับรางวัล

นรก-สวรรค์ระดับนี้ ได้บอกแล้วว่าเป็นเรื่องที่เราคนสามัญไม่อาจพิสูจน์ได้ ไม่ว่าในทางลบหรือทางบวก เมื่อพิสูจน์ไม่ได้ ก็ต้องขึ้นกับ**ศรัทธา** ว่าอันนี้ถ้าทางศาสนาสอนไว้ จะเชื่อไหม? อยู่ที่นี่เท่านั้นเอง

ส่วนในทางพุทธศาสนานั้น ก็บอกว่าให้เชื่ออย่างมีเหตุผล สำหรับสิ่งที่พิสูจน์ไม่ได้ ในเมื่อจะต้องเอาทางศรัทธา ก็ต้องให้ได้หลักก่อน

ศรัทธา คือการไว้วางใจในปัญญาของผู้อื่น หรือพูดในแง่หนึ่ง คือ เราฝากปัญญาไว้กับคนอื่น หมายความว่า เราไม่รู้ไม่เห็นด้วยตนเอง จึงไปยอมรับความรู้ของคนอื่น ไว้วางใจในความรู้ของเขา เขาบอกว่าตรงนั้นมีของอย่างนั้นๆ เราจะเชื่อไหม ถ้าเราไว้ใจในความรู้ของเขา เราก็เชื่อเราก็ฝากปัญญาไว้กับเขา

แต่ถ้าเมื่อใดเรารู้เห็นด้วยตนเอง เราไม่ต้องฝากปัญญาไว้กับผู้อื่น เราก็ไม่ต้องเชื่อใคร แต่เราจะต้องรู้เห็นจริงๆ ซึ่งเลยขั้นศรัทธา

ตอนนี้เรื่องนรก-สวรรค์เรายังไม่รู้เห็นด้วยตนเอง ก็มีปัญหาว่า เราจะยอมฝากปัญญาไว้กับผู้อื่นไหม? ทีนี้คนที่เราจะฝากปัญญาไว้ เราก็ต้องคิดว่าน่าเชื่อหรือไม่ ถ้าจะเชื่อเราก็ต้องดูภาวะแวดล้อม

โดยมากคนเราจะอาศัยสิ่งต่อไปนี้เป็นเครื่องช่วยชักจูง ให้มอบความไว้วางใจในปัญญาของผู้อื่น คือ

๑. ด้านที่หนึ่ง **ดูที่ปัญญา** คือมองดูว่า ตามปกติคนผู้นี้เป็นคนมีความรู้ มีปัญญาจริงไหม? คำสั่งสอนของศาสนานี้ เช่นอย่างพุทธศาสนา ก็คือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าที่สอนหลักธรรมโดยทั่วไปนี่ มีเหตุผลไหม? เป็นความจริงไหม? ถ้าเห็นว่าคำสอนของท่านเท่าที่เรารู้และเข้าใจได้ คือเท่าที่ปัญญาของเราจะหยั่งถึงได้ และเท่าที่เราผ่านมา ล้วนเป็นความจริงทั้งนั้น ก็ทำให้พลอยเชื่อสิ่งที่เรายังไม่รู้ไม่เห็นด้วยตนเอง

เราคิดว่าสิ่งที่พระพุทธเจ้าตรัสมานั้น เท่าที่เรามองเห็นได้ก็เป็นความจริง เราจึงเห็นว่าพระองค์มีปัญญาพอที่เราจะฝากปัญญาของเราไว้กับท่านได้ เราจึงเกิดศรัทธาขึ้นเป็นขั้นที่หนึ่ง

๒. ด้านที่สอง ดูที่**เจตนา** ซึ่งเป็นความปรารถนาดี อันนี้เป็นเหตุแห่งความไว้วางใจอีกด้านหนึ่ง ถ้าคนเขามีปัญญา แต่เขาไม่หวังดี เขาอาจจะหลอกเรา แต่ถ้าเขาต้องการช่วยเหลือเรา เขามีแต่เมตตาปรารถนาดีต่อเราอย่างจริงใจ เราก็ศรัทธาได้ เพราะน่าไว้ใจ

เพราะฉะนั้น เรื่องของศรัทธา หลักใหญ่ก็อยู่ที่ว่าบุคคลผู้นั้น

๑. มีความรู้จริง มีปัญญาจริง สมควรเชื่อไหม?

๒. เป็นผู้มีความปรารถนาดี มีเมตตากรุณา จริงใจไหม?

การที่จะมีเมตตากรุณาและจริงใจหรือไม่ ก็อยู่ที่เหตุปัจจัยประกอบ เช่นว่าท่านมีเบื้องหลังที่จะหวังได้อะไรจากเราไหม? ถ้าจะหลอกเรา จะหลอกเราไปทำไม หรือตามปกติท่านเป็นผู้มีความประพฤติบริสุทธิ์ไหม? ที่จะทำให้เราเห็นว่าเป็นผู้มีความหวังดีปรารถนาดีต่อเราอย่างแท้จริง

เหมือนอย่างพ่อแม่ เมื่อเราเป็นเด็ก ๆ ยังมีความรู้ไม่พอ ยังเล็กอยู่ เราก็ต้องทำอะไร ๆ โดยอาศัยความเชื่อเท่านั้น โดยเฉพาะพ่อแม่เป็นผู้หวังดี เราเกิดความไว้วางใจ เราก็เชื่อ โดยเป็นไปเอง

เราอยู่ในโลก เราอยู่ด้วยความเชื่อมากมาย เรานั่งรถยนต์โดยสารมาเราไม่เคยพิสูจน์เครื่องยนต์ว่ามันเรียบร้อยหรือไม่ เราเคยไปพิสูจน์ทุกอย่างไหม มันวิ่ง ๆ ไป เครื่องอุปกรณ์หรือส่วนประกอบอาจหลุดได้ หรือเวลานี้นั่งอยู่บนกุฎิ เอ เสากุฏินี่เขาหล่อไว้ดีหรือเปล่า เราไม่เคยตรวจเลย คานไม้ที่ทำไว้อยู่ในที่ถูกต้องมั่นคงหรือเปล่า เกิดนั่ง ๆ อยู่มันหล่นลงมาก็หมดนะสิ อะไรอย่างนี้

มนุษย์เราอยู่ด้วยความไว้วางใจ ต้องอาศัยศรัทธา โดยบางทีไม่รู้ตัวเลย มันเป็นไปเองในชีวิตประจำวัน ทั้งที่ความจริงเราไม่ได้

พิสูจน์ เราไม่ได้รู้เห็นอะไรทุกอย่าง เราเชื่อโดยเราเห็นว่าเขาไม่ได้มาหลอกลวงอะไรเรา เพียงแค่นี้เราก็เชื่อในขั้นพื้นฐานไปเสียแล้ว

สำหรับในทางพุทธศาสนา ก็เป็นอันมาพิจารณากันว่า

๑. พระพุทธเจ้าเป็นผู้มีปัญญามาก เท่าที่แสดงออกเป็นคำสั่งสอนต่าง ๆ นั้นเป็นจริง มีเหตุผลน่าเชื่อไหม?

๒. พระองค์มีความปรารถนาดี มีเมตตากรุณา สอนเราโดยบริสุทธิ์พระทัย ต้องการให้เราได้รับประโยชน์ใช่ไหม?

ถ้าหากเรามั่นใจในพระองค์โดยเหตุผลทั้งสองประการ เราก็มีศรัทธา พระองค์สอนเรื่องนรก-สวรรค์ว่าชาติหน้ามีจริงหรือเปล่า ถ้าเรามีศรัทธาเราก็น้อมไปทางที่จะเชื่อตามที่มีหลักฐานว่าพระองค์ได้ตรัสไว้ เรื่องก็เป็นอย่างนั้น เป็นอันตกลงว่า นรก-สวรรค์ขั้นนี้อยู่ที่ศรัทธา

๒) ต้องพิจารณาเหตุผล

แต่พระพุทธเจ้าทรงสอนว่า จะเชื่อหรือไม่ก็ไม่เป็นไร ไม่ได้ถือเป็นเรื่องที่ต้องเชื่อ ในพุทธศาสนาไม่มีการบังคับ เมื่อพระพุทธเจ้าทรงพบกับคนที่ยังไม่เชื่อ ไม่มีศรัทธา พระองค์ก็ทรงสอนให้มีท่าทีอย่างที่สอง คือ ท่าทีในกรณีที่ยังไม่มีศรัทธา เช่นที่ตรัสใน**กาลามสูตร**

เรื่องมีว่า พระพุทธเจ้าทรงพบกับกาลามชน พวกนี้ยังไม่นับถือลัทธิศาสนาไหนทั้งนั้น แต่ได้พบกับพวกเจ้าลัทธิต่าง ๆ ที่ผ่านไปมา เขาก็ถามปัญหา พวกเจ้าลัทธิเหล่านั้นซึ่งสอนต่าง ๆ กันไป ต่างก็ว่าของตนจริง ของพวกอื่นเหลวไหล เลยไม่รู้จะเชื่อใคร

เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จผ่านมาในถิ่นของเขา คนพวกนี้ก็ทูลถามพระพุทธเจ้าว่า ใครพูดจริง ใครพูดเท็จ พระพุทธเจ้าตรัสว่าอย่าให้ว่าเลยใครจริงใครเท็จ ไม่ต้องพูด พระองค์ตรัสว่า อย่าเชื่อเพียงเพราะได้ยินได้ฟังตามกันมา หรือเรียนต่อกันมา อย่าเชื่อเพียงเพราะข่าวเล่าลือ อย่าเชื่อเพียงเพราะมีเขียนในตำรา หรือเพียงเพราะเห็นว่าสมณะนี้เป็นครูของเรา ฯลฯ พระองค์ตรัสหลัก**กาลามสูตร**ที่มี ๑๐ ข้อ ให้เราพิจารณาด้วยตนเอง

ตอนท้ายพระองค์ตรัสยกตัวอย่าง ซึ่งมาเข้าเรื่องนรก-สวรรค์ และกรรมดี-กรรมชั่ว กุศล-อกุศล ทรงสอนให้พิจารณาในปัจจุบันนี้ ว่าสิ่งที่ดีงาม สิ่งที่เป็นกุศล ทำแล้วมันเกื้อกูลแก่ชีวิตของตนเอง มันดีต่อตัวเราไหม ดีต่อผู้อื่นไหม เป็นผลดีต่อทั้งสองฝ่ายใช่ไหม แต่ถ้าเป็นอกุศล มันดีต่อชีวิตจิตใจของเราไหม ดีต่อผู้อื่นไหม เป็นการเบียดเบียนผู้อื่นไหม บางทีดีต่อเรา แต่เป็นการเบียดเบียนผู้อื่น หรือมันดีเพียงว่าเราเห็นในชั่วสายตามองสั้นๆ แคบๆ แต่ที่จริงเป็นผลร้ายแก่ตัวเราเอง เราพิจารณารอบคอบหรือยัง

เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นว่าสิ่งที่เป็นกุศลดีงาม ก็คือ เป็นประโยชน์ต่อชีวิต เกื้อกูลอย่างแท้จริงแก่ชีวิตจิตใจของเราระยะยาว และแก่ผู้อื่น แก่สังคม เมื่อพิจารณาและมองเห็นอย่างนี้แล้ว ถามว่าอย่างไหนควรทำ อย่างไหนควรเว้น ก็เห็นว่าสิ่งที่ดีงามคือสิ่งที่ทำด้วยจิตใจที่ไม่ใช่เพราะโลภ โกรธ หลง เกิดจากจิตใจที่มีเมตตา มีความเผื่อแผ่ โอบอ้อมอารี มีปัญญา ทำด้วยจิตแบบนี้ดีกว่า ควรจะทำนี้ว่ากันให้เห็นในปัจจุบันนี้เลย

พระองค์ตรัสต่อไปว่า ถ้าเราทำดี บังเกิดผลดีเป็นสิ่งที่เกื้อกูลในปัจจุบันแล้ว หากว่าสวรรค์มีจริงนรกมีจริง เราก็ไม่ต้องไปตกนรก ไม่ต้องไปรับผลร้าย เราจะไปสวรรค์ ได้รับผลดี ก็เป็นกำไรเพิ่มเติมขึ้น แต่ถ้าเป็นฝ่ายอกุศลคือความชั่ว เกิดจากโลภ โกรธหลง ในปัจจุบันนี้มันก็ไม่เกื้อกูลแก่จิตใจ และเป็นการเบียดเบียนไม่เกื้อกูลแก่สังคม เป็นอันว่าผลเสียเกิดขึ้นในโลกตั้งแต่ชาตินี้แล้ว เมื่อตายไป ถ้านรก-สวรรค์มีจริง เราก็ไม่ได้ไปสวรรค์ แต่ไปนรกแน่นอน ก็เป็นอันว่าเสียผลทั้งสองด้าน

เพราะฉะนั้น ก็เป็นอันสรุปในแง่นี้ได้ว่า ถึงแม้ไม่ต้องใช้ศรัทธา เอาตามเหตุผล ก็ควรทำกรรมดี ละเว้นกรรมชั่ว นี่เป็นแนวกาลามสูตร ซึ่งเป็นการวางท่าทีในขั้นปัญญา

๓) ต้องมั่นใจตน–ไม่อ้อนวอน

เลยจากนี้ไปอีกขั้นหนึ่ง พุทธศาสนาแสดงหลักนรก-สวรรค์อะไรต่าง ๆ ไว้เพื่อมุ่งประสงค์อะไร จะให้เราวางท่าทีอย่างไร อย่างที่บอกไว้เมื่อกี้ว่า ท่าทีสำคัญกว่าจะมัวรอพิสูจน์ว่าจริงหรือไม่

เคยพูดข้างต้นแล้วว่า ในกรณีที่พระพุทธเจ้าตรัสถึงผลของการทำความดีความชั่ว พระองค์ตรัสว่าการทำชั่วนั้นมีผลต่อไปนี้ หนึ่ง สอง สาม สี่ ห้า โดยระบุผลหลายข้อที่มีในชาตินี้ก่อน ส่วนผลชาติหน้าที่ตามมาหลังจากตายเอาไว้ข้อสุดท้าย แม้ผลดีก็เช่นกัน อันนี้ก็ส่อไปถึงลักษณะของการที่เราจะวางท่าที

เรื่องนี้ขออธิบายว่า ในการที่พระพุทธเจ้าตรัสเรื่องนรก-สวรรค์นั้น ทรงแสดงว่า ผลอะไรต่าง ๆ ย่อมเป็นไปตามเหตุ หลักพุทธศาสนา

ถือเรื่องกรรม ซึ่งเป็นเรื่องของเหตุปัจจัย เป็นกฎธรรมดาของธรรมชาติ เมื่อมันเป็นไปตามกฎธรรมดา ก็เป็นเรื่องของการที่เราจะรู้เท่านั้น เราไม่ต้องไปวิงวอนให้ผลอย่างนั้นเกิด

ในเมื่อมันเป็นกฎ ผลเกิดจากเหตุ เมื่อเหตุเป็นอย่างนี้แล้ว ผลอย่างนั้น ๆ ก็เกิดเอง เราไม่ต้องอ้อนวอนว่าฉันทำเหตุนี้แล้ว ขอให้ผลนั้นเกิดขึ้นเถิด เพราะว่าถึงจะอ้อนวอนอย่างไร มันก็ไม่เป็นไปตามคำอ้อนวอน แต่มันเป็นไปตามเหตุที่ทำ เมื่อทำกรรมดี ผลดีที่เกิดเป็นไปตามหลักธรรม มันเป็นไปตามกฎธรรมดา ไม่เป็นไปตามคำอ้อนวอนของเรา

เพราะฉะนั้น การที่พระพุทธเจ้าตรัสเรื่องผลดีผลร้ายต่าง ๆ จนถึงว่าตายแล้วไปตกนรก หรือขึ้นสวรรค์นี้เป็นการตรัสในแง่กฎธรรมดา คือเป็นเรื่องความรู้สำหรับเรารู้ ไม่ใช่เป็นคำสั่ง ไม่ใช่คำบงการบัญชาหรือบอกใบ้ให้เราต้องไปขอร้องอ้อนวอนอะไรอีก แต่เป็นการบอกให้เรารู้และมั่นใจว่าเมื่อทำอย่างนี้ ผลอย่างนั้นมันจะเกิดขึ้น

ในทางตรงข้าม ถ้ามีคนที่คอยให้รางวัลและลงโทษให้เป็นอย่างนั้น เราจึงจะจำเป็นต้องยึดถือจำเอาไว้เพื่ออ้อนวอน เพราะเดี๋ยวทำดีไปแล้ว ไม่เอาใจท่าน อาจจะไม่ได้ไปสวรรค์

แต่ในทางพุทธศาสนา คนที่ทำดี ไม่ต้องอ้อนวอนขอไปสวรรค์ เพราะมันเป็นไปตามกฎธรรมดา เพียงแต่รู้ไว้และมั่นใจเท่านั้น ถึงเราไม่รู้ ถึงท่านไม่บอก มันก็เป็นอย่างนั้น แต่รู้แล้วเราจะได้ปฏิบัติตัวเองถูก และมั่นใจ นี่ต้องวางท่าทีให้ถูกต้อง

พุทธศาสนิกชนมีความรู้ไว้สำหรับให้เกิดความมั่นใจตนเอง เรารู้แล้วว่าทำกรรมดี จะเกิดผลดี พระพุทธเจ้าตรัสไว้ เราก็มั่นใจว่า ถ้าทำกรรมดีแล้วผลดีจะเกิดขึ้น ไม่ต้องใช้วิธีอ้อนวอน นี่คือการวางท่าทีอย่างหนึ่งในพุทธศาสนา

เราเอาเวลาที่จะอ้อนวอนไปใช้ในการพิจารณาสิ่งที่ทำว่าทำดีรอบคอบ ทำเหตุปัจจัยครบถ้วนไหม เป็นประโยชน์ทั้งบัดนี้และเบื้องหน้าไหม เกื้อกูลแก่ชีวิต แก่สังคมแค่ไหน แทนที่จะเอาเวลาไปใช้อ้อนวอนขอผล ก็มั่นใจได้ว่าผลจะมาตามเหตุของมันเอง นี่เป็นท่าทีระดับที่สาม

๔) ต้องไม่หวังผลตอบแทน

ต่อจากระดับที่สามนี้แล้ว ยังมีขั้นสูงขึ้นไปอีก ซึ่งเราจะมองเห็นว่า ถึงอย่างไรก็ตาม เรื่องนรก-สวรรค์ก็ยังมีส่วนเหมือนเป็นผลตอบแทน นรกนั้นเป็นผลร้าย เปรียบเทียบเหมือนเป็นการลงโทษสำหรับกรรมชั่ว และสวรรค์เป็นผลตอบแทนของกรรมดี

ทีนี้ถ้าเรายังทำกรรมดีและเว้นกรรมชั่วโดยหวังผลอยู่นี่ เราก็ยังไม่พัฒนา ยังไม่เป็นอารยชนตามหลักพุทธศาสนา ควรทราบว่าพุทธศาสนาสอนต่อไปอีกระดับหนึ่งว่า ถ้าเรายังทำกรรมดี เพราะหวังผลอยู่ ก็เรียกว่าเป็นโลกียปุถุชน เป็นปุถุชนที่ยังมีกิเลสหนา คนของพุทธศาสนาแท้จริงต้องเป็นอริยสาวก

อริยสาวก คือ อย่างไร อริยสาวกเป็นคนที่ทำความดีโดยไม่หวังห่วงผล แล้วเรื่องผลดีผลร้ายนั้น มันเป็นไปตามกฎธรรมดาของมันเอง เรารู้แล้ว เราย่อมมีความมั่นใจในตัวเอง แต่เมื่อปฏิบัติ

ให้สูงไปกว่านั้น ก็คือไม่ต้องหวังผลเลย เราทำความดีเพื่อให้สิ่งที่ดีงามเกิดขึ้น สิ่งที่ดีงามคืออะไร คือสิ่งที่เกื้อกูลแก่ชีวิตจิตใจของเราตั้งแต่ปัจจุบัน และมีผลดีที่เกิดแก่สังคมแก่ผู้อื่น

เราทำดีเพราะต้องการให้ธรรมคือความดีงามเกิดขึ้นในโลก อย่างนี้หมายความว่า มีความรักธรรม รักความดีงาม รักสิ่งที่ถูกต้อง ถ้าทำได้ถึงขั้นนี้ ก็เป็นขั้นดำเนินตามอริยสาวกแล้ว คือเลยจากขั้นหวังผลหวังตอบแทน ซึ่งเป็นขั้นโลกียปุถุชน

พุทธศาสนาต้องการให้เราก้าวไปอีกขั้นหนึ่ง คือขั้นสูงที่เป็นเรื่องของธรรมแท้ ๆ นี้ ใช้เป็นขั้นอริยสาวก ให้มีจิตใจของคนที่อยู่ในขั้นอริยสาวก

ถึงตอนนี้ก็มาเข้าสู่นรก-สวรรค์ระดับที่สาม เมื่อกี้เราพูดถึงนรก-สวรรค์ระดับที่สาม ซึ่งมีอยู่ตลอดเวลาที่เราปรุงแต่ง ดังนั้นท่าทีที่มีต่อนรก-สวรรค์ กับความมีอยู่ของนรก-สวรรค์ในขั้นสุดท้ายก็มารับกัน คือผลที่สุดก็มาอยู่ที่ปัจจุบันเป็นสำคัญ แล้วมันก็จะให้ความรู้สึกแก่เราอย่างหนึ่งว่า **ในขั้นสูงสุดที่แท้จริงแล้ว ชาวพุทธจะก้าวไปสู่การทำความดี โดยรักธรรม รักความดีงาม รักสิ่งที่เป็นกุศลนั่นเอง**

มนุษย์เรานั้น ทุกคน ถ้าว่าด้วยใจจริงแล้ว ย่อมมีเยื่อใยต่อชีวิตของตน ทุกคนรักชีวิตของตน เราต้องการให้ชีวิตของเราเป็นชีวิตที่ดีงาม เราต้องการให้ชีวิตของเราเป็นชีวิตที่บริสุทธิ์ ถ้าเราได้พัฒนาจิตใจของเราให้สูงขึ้น จนลักษณะนี้เด่นชัดขึ้น เราก็ไม่ต้องไปนึกถึงผลตอบแทนข้างหน้ามากมาย

ถ้าเรารักความดีงามบริสุทธิ์ของชีวิต รักความประณีตบริสุทธิ์ของจิตใจ ก็กลายเป็นว่าเรารักธรรม รักความดีงาม เราก็อยากถนอมชีวิตของเราให้เป็นชีวิตที่ดีงาม ให้เป็นชีวิตที่ประณีต ให้เป็นชีวิตที่บริสุทธิ์ เราก็อยากจะทำความดีด้วยใจตัวเอง ไม่ต้องไปหวังผลเป็นลาภ ยศ สุข สรรเสริญ อะไร เรารักชีวิต รักความดีงาม รักตัวธรรมที่แท้จริงไม่ดีกว่าหรือ

ท่าทีสุดท้ายนี้ไปรับกับเรื่องสวรรค์ที่เป็นปัจจุบัน ซึ่งเราจะต้องสร้าง เป็นอันว่าชีวิตของเราก้าวหน้า คือเราปฏิบัติธรรมก้าวหน้าไปเรื่อยๆ จากขั้นเป็นโลกียปุถุชน ขึ้นสู่ขั้นเป็นอริยสาวก ซึ่งเลยจากการทำความดีหลีกหนีความชั่ว เพราะต้องการเลี่ยงผลร้าย หรือต้องการรางวัลผลตอบแทน เมื่อเลยจากขั้นนั้นไปแล้ว ก็จะเกิดความเข้าใจในธรรม รักชีวิตของตัวเองในทางที่ถูกต้อง เช่น ต้องการให้ชีวิตของเราเป็นชีวิตที่ดีงามบริสุทธิ์

เมื่อชีวิตของเราประณีตขึ้น สิ่งที่ทำไว้เป็นความดีความชั่ว จะยิ่งมีผลชัดมากขึ้น เพราะว่าจิตใจของเราประณีต การที่เราจะก้าวหน้าในคุณความดี บรรลุอะไรที่สูงขึ้นไป จิตใจของเราจะต้องประณีตขึ้นไปด้วย เมื่อเราทำจิตของเราให้ประณีตขึ้น พอมันละเอียดอ่อนขึ้น สิ่งที่กระทำไว้แม้เป็นเรื่องเล็กน้อยก็ปรากฏผลได้ง่าย รับรู้ง่าย มีความไวขึ้น เพราะฉะนั้นสิ่งที่เราทำไว้ ก็ปรากฏผลมากขึ้น

มีท่านผู้รู้เปรียบเทียบไว้ เหมือนว่า พื้นถนน ปัดกวาดแล้วถึงจะยังมีฝุ่นมากก็นับว่าสะอาด ขยับขึ้นมาเป็นพื้นบ้าน ต้องฝุ่นน้อยลง จึงจะนับว่าสะอาด แต่กระจกแว่นตาฝุ่นนิดเดียวก็เห็นชัด ต้องไม่มีละอองจับเลย จึงจะนับว่าสะอาด

พื้นถนนเราใช้สำหรับรถวิ่งหรือให้คนเดินผ่าน สะอาดแค่ไม่เกะกะไม่เลอะเทอะก็ดีแล้ว ใช้งานได้ แต่กระจกแว่นตา ถ้าสะอาดแค่อย่างพื้นถนน ก็ยังดูอะไรไม่เห็น ใช้ประโยชน์ยังไม่ได้

เพราะฉะนั้น สิ่งที่จะรองรับงานที่ประณีต คุณภาพก็ต้องถึงขั้น ชีวิตจิตใจที่จะเข้าถึงสิ่งประเสริฐขึ้นไป ก็ต้องประณีตพอจึงจะถึงได้

ถ้าเราต้องการให้ชีวิตของเราก้าวไปข้างหน้า ให้ประณีตอย่างนั้น เราก็ต้องไม่ประมาท ต้องระวังไว้ในเรื่องความดีความชั่วเหล่านี้ ว่ามันจะไปมีผลกระทบต่อชีวิตของเราที่ประณีตขึ้นทุกทีด้วย เพราะฉะนั้น เราจะต้องรักษาคุณความดี หรือคุณภาพของชีวิตนี้ไว้ให้ดี จึงเป็นการจำเป็นอยู่เองที่เราจะต้องพยายามสร้างกรรมที่ดีงามยิ่งขึ้นไป

ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว

เมื่อพูดถึงแง่นี้ก็จะสัมพันธ์กับหลักพุทธศาสนาที่สอนว่า **ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว** ซึ่งมีปัญหาเกี่ยวกับการตีความตามคำเปรียบเทียบที่ว่า หว่านพืชเช่นไรได้ผลเช่นนั้น ปลูกเม็ดมะม่วงได้ต้นมะม่วง ปลูกเม็ดมะปรางได้ต้นมะปราง ขั้นนี้เรียกว่าหว่านพืชเช่นไรได้ผลเช่นนั้น

ทีนี้มีอีกตอนหนึ่งถามว่า ได้มะปรางแล้วจะขายได้กำไรดีหรือเปล่า ตอนนี้ต้องขึ้นต่อปัจจัยอื่น เช่นว่า คนเขานิยมไหม มีขายมากไปล้นตลาดหรือเปล่า มีความต้องการของตลาดแค่ไหน ถ้าองค์ประกอบเช่น ความต้องการ อำนวย ก็จะทำให้ได้กำไรดี แต่ถ้าองค์ประกอบเหล่านั้นไม่ดี ก็ไม่ได้กำไรเท่าไร แต่เราก็ได้มะปรางอยู่นั่นเอง

ทำดีได้ดี เรามองเป็นกำไร แทนที่จะมองว่าปลูกมะปราง ได้มะปราง เราข้ามขั้นตอนไปมองว่าได้เงินกำไรจากการขายมะปรางเลย แทนที่จะมองว่า ได้ต้นมะปรางจากการปลูกเม็ดมะปราง กลับมองว่าได้เงินจากการปลูกมะปราง จะเห็นว่าไม่เป็นเหตุเป็นผลที่ถูกต้องเลย

ทำดีได้ดี ความดีเกิดขึ้น สร้างเมตตา เมตตาเกิดขึ้น ความรักเกิดขึ้น จิตใจแช่มชื่นเย็นสบาย ความรู้สึกอ่อนโยนต่อกันเกิดขึ้น มีเมตตาไป ท่าทีกิริยาแสดงออกมา อีกฝ่ายหนึ่งที่รับก็มีความรู้สึกเกิดขึ้นในทางดีงาม ปลูกเมตตา เมตตาก็เกิดและแผ่ไป ปลูกอะไรก็ได้อันนั้น ทำความดีก็ได้ผลที่ดี ทำดีได้ดีตรงนี้ถูกไหม

ทีนี้เราไปหวังว่าทำความดีได้ดี คือได้ตำแหน่งไหม ถูกลอตเตอรี่รางวัลที่หนึ่งไหม ได้อะไรต่ออะไรก็ไม่รู้ กลายเป็นปลูกมะปรางได้เงินกำไรหรือเปล่า ซึ่งตอนนี้ไม่ได้ขึ้นต่อปัจจัยเพียงแค่นี้แล้ว แต่ไปขึ้นกับองค์ประกอบอีกตั้งหลายอย่าง เช่นว่า ความดีของเราที่ทำขึ้นมานี้ เป็นสิ่งที่ตลาดต้องการหรือเปล่า ถ้าตลาดต้องการ เรามีองค์ประกอบเกื้อหนุนถูกต้อง ผลดีที่เราต้องการเป็นวัตถุภายนอก ลาภ ยศ สุข สรรเสริญ ก็เกิดมีขึ้น ถ้าไม่ตรงมันก็ยังไม่ได้ คนไม่ได้มองตรงนี้เลย

ทั้งที่ภาษิตบอกไว้แล้วว่า ปลูกพืชเช่นไรได้ผลเช่นนั้น ปลูกเม็ดมะปรางได้ต้นมะปราง แต่เราจะไปเอาตรงปลูกมะปรางได้กำไรหรือเปล่า ปลูกเม็ดมะปรางได้ธนบัตรหรือเปล่า มันผิดขั้นตอนไป

สำหรับมนุษย์โลกียปุถุชนนี้ พอปลูกมะปรางก็ไม่คิดแต่เพียงให้ได้มะปราง แต่ไปคิดว่าให้ได้เงินกำไรมา ก็เลยกลายเป็นว่า

มนุษย์ทำอะไรหวังผลตอบแทนมาก เมื่อทำความดีก็หวังผลตอบแทน แต่ไม่ทำเหตุปัจจัยให้พอแก่ผลที่หวังจะได้ตอบแทนนั้น ตัวเองปัญญาไม่ถึง และทำไม่ถูก ก็ไปโทษกฎธรรมชาติ ที่จริงตัวหลงผิดไปเอง

แต่ถ้าได้ก้าวหน้าไปสู่ขั้นเป็นอริยสาวกแล้ว ก็เป็นอันว่าไม่ห่วงเรื่องผลตอบแทนอันนี้ แต่จะรักคุณภาพของชีวิต รู้คุณค่าของชีวิตที่ประณีตขึ้น บริสุทธิ์ขึ้น รักความบริสุทธิ์ของชีวิต รักธรรม รักความดีงาม ต้องการให้ธรรมคือความดีงาม เกิดมีแก่ชีวิต และเกิดมีขึ้นในโลก

ถ้าคนมีความรักความต้องการอย่างนี้ สังคมนี้จะดีด้วยมีความดีทุกสิ่งจะดี และมนุษย์จะมีความสุข จะไม่ถือเรื่องผลประโยชน์ทางวัตถุเป็นสำคัญนัก

ถ้าจิตใจมาถึงขั้นนี้แล้ว การทำความดีก็จะไปถึงตัวธรรม ไม่มาติดอยู่ที่ขั้นหวังนรก-สวรรค์แล้ว แต่นรก-สวรรค์นั้นก็เป็นไปตามกฎธรรมดา เป็นหลักแห่งเหตุและผล เราไม่ต้องไปอ้อนวอน มันก็อยู่มันก็เป็นไปของมันอย่างนั้น เมื่อทำเหตุดี ผลดีก็เกิดขึ้นเอง เป็นเรื่องของกฎธรรมชาติ หลักเหตุและผลดำเนินไปเอง ไม่ใช่เรื่องที่จะต้องมาอ้อนวอน ถึงเราไม่ต้องการผล มันก็ได้ผล

ตรงนี้ขอแทรกหน่อยหนึ่ง เมื่อกี้นี้บอกว่า ปลูกเม็ดมะปรางได้ต้นมะปราง ไม่ใช่ปลูกเม็ดมะปรางได้เงินทอง ซึ่งผิดขั้นตอนและไม่เป็นเหตุเป็นผลตามกฎธรรมชาติ

ทีนี้ ถ้าพูดให้ละเอียดลงไปอีก แม้แต่ที่ว่าปลูกเม็ดมะปรางได้ต้นมะปราง ก็ยังไม่แน่ บางทีปลูกเม็ดมะปรางแล้วไม่ได้ต้น

มะปรางก็มี คือมันไม่ขึ้น ไม่งอก หมายความว่า เม็ดมะปรางนั้นอาจจะเน่า อาจจะเสีย ใช้ไม่ได้

นอกจากนั้น มีแต่เม็ดมะปรางอย่างเดียวก็ยังไม่พอ ต้องมีดิน มีน้ำ มีปุ๋ย มีอากาศ มีอุณหภูมิร้อนเย็นพอดี ทุกอย่างต้องพอเหมาะ เม็ดมะปรางจึงจะงอกขึ้นเป็นต้นมะปราง

ที่ว่าทำเหตุนั้น หมายถึงว่า ต้องมีปัจจัยพร้อมด้วย ทางพระจึงพูดรวมว่าเหตุปัจจัย ความเป็นเหตุเป็นผลตามกฎธรรมชาติ รวมทั้งกฎแห่งกรรมนั้น มีความหมายถึงกระบวนการของเหตุปัจจัยทั้งหมดที่ซับซ้อนขึ้นไปอีก แต่พูดแทรกไว้เท่านั้น ยังไม่ขยายความที่นี่ เอาพอสะกิดไว้ให้เป็นแง่คิด ก็รวมอยู่ในเรื่องความเป็นเหตุเป็นผลนั่นเอง คือเป็นเหตุเป็นผลตามกฎธรรมชาติ หรือความจริงของธรรมดา ไม่ใช่เหตุผลแบบผลตอบแทนอย่างที่คนชอบวาดแต่งตามความอยาก หยุดไว้แค่นี้ก่อน เพราะกำลังจะเลยจากเรื่องนรก-สวรรค์ไปเข้าเรื่องกฎแห่งกรรมที่รองรับเรื่องนรก-สวรรค์นั้น

ก็เป็นอันว่า มาถึงตอนนี้สรุปได้ว่า ถึงแม้เราจะพูดถึงผลตามเหตุคล้ายกับเป็นผลตอบแทน แต่ความจริงนั้นเรารู้ไว้เพื่อเกิดความมั่นใจต่างหาก ทำดีในชาตินี้ให้สบายใจ เมื่อจิตดีระดับจิตพร้อมอยู่แล้ว แม้แต่คนที่ไม่เชื่อ ถ้าชาติหน้ามีมันก็ไปดีเอง ไม่ต้องห่วงล่วงหน้า นี่คือคติพุทธศาสนา และทำความดีจนไม่ต้องห่วงล่วงหน้านั่นแหละ แสดงว่าเรามั่นใจในหลักความจริงและความดีแล้ว ข้อสำคัญอยู่ที่ว่า เรามีความมั่นใจในหลักความจริงและความดีนั้นหรือเปล่า ถ้ามีความมั่นใจแล้วไม่ต้องห่วง เวลาตายจะไปนรกหรือไม่ไม่ไปหรอก ถ้าเราทำใจปรุงแต่งมันให้พร้อมดีอยู่แล้ว ให้ถึงระดับ

ที่สาม ก็คือทำดีอยู่ทุกขณะ ปรุงแต่งสวรรค์อยู่ตลอดเวลา สวรรค์ก็อยู่ในกำมือ หรือจะเลยสวรรค์ไปอีกก็ได้ คือให้ขึ้นสู่ระดับของอริยสาวกไปเลย

เวลานี้ การสอนเรื่องนรก-สวรรค์มาติดกันอยู่ตรงนี้ คือ มาติดเรื่องคิดพิสูจน์นรก-สวรรค์ว่ามีจริงหรือไม่จริง จะไปเป็นนักปรัชญาเลยไม่ต้องทำอะไร รอจนกว่าฉันจะรู้ว่านรก-สวรรค์มีหรือไม่มี ฉันจึงจะทำได้ถูก ถ้าอย่างนี้ก็ไม่ต้องทำแล้วตลอดชีวิตนี้ ตายก่อน เพราะนักปรัชญาตายมาหลายชั่วอายุคนแล้ว ในระยะห้าพันปีนี้นักปรัชญาตายไปกี่คน และที่ไม่ใช่นักปรัชญาคอยฟังนักปรัชญาสอนอีกเท่าไรก็ไม่รู้ ก็เลยไม่ได้เรื่อง พวกเหล่านี้ชีวิตเป็นหมันไปเสียมาก

ตามแนวทางพุทธศาสนาท่านถือหลักแห่งการปฏิบัติ เอาสิ่งที่ปฏิบัติได้โดยไม่รออภิปรัชญา และพุทธศาสนาไม่ต้องอิงอยู่กับเรื่องรอการพิสูจน์สิ่งเหล่านี้ ไม่ต้องรอเลย ทว่าเน้นเรื่องท่าที ว่าให้มีความมั่นใจ ทำดีที่ปฏิบัติเห็นผลได้ในชีวิตนี้ พร้อมทั้งมีความมั่นใจในผลดีที่จะมีข้างหน้า ด้วยการปรุงแต่งไว้พร้อมแล้ว เมื่อสภาพจิตของเราดีอยู่ในระดับที่สูงขึ้นไปแล้ว ก็ต้องไปดี

เหนือจากนั้นก็ก้าวไปสู่ขั้นอริยสาวก อย่ามัวมาอยู่ขั้นหวังผลตอบแทนกันอยู่ อย่าเป็นห่วงเรื่องนรก-สวรรค์ที่มาขู่กันอยู่ ถ้าจิตของเราประณีตขึ้นไป จนกระทั่งรักความบริสุทธิ์ ความดีงามของชีวิต รักธรรม อยากให้ชีวิตของเราเป็นชีวิตที่ดีงาม เป็นธรรม อยู่ในธรรม ประณีตด้วยธรรม และต้องการให้ธรรมแผ่ไป ก็อยู่กันได้ด้วยความดี ขั้นนี้ถึงธรรมแล้ว ก็ไม่ต้องหวังรอผลตอบแทนอีกต่อไป

ตอบคำถาม

เอาละ อาตมาพูดไว้นี้ก็เยอะแยะแล้ว ไม่ทราบจะมีเวลาเหลือที่จะถามตอบปัญหากันอยู่อีกหรือเปล่า ต่อไปนี้ก็เรียกว่ามาคุยกันโดยวิธีของการซักถามตอบปัญหา ใครมีอะไรก็ยกตั้งเป็นคำถามขึ้นมาขอเชิญ

ถาม : ถ้าอย่างนั้นนรกที่เขาว่ากันไว้ ที่มีกระทะทองแดงก็คงจะไม่มีจริงหรือ?

ตอบ : อ้าว ต้องขอโทษนะ ได้บอกว่านรก-สวรรค์ในพระไตรปิฎกมี ๓ ระดับ คือ ๑. ระดับที่ว่าเป็นแหล่งเป็นโลก เป็นภพอะไรนั้นน่ะ ที่ว่าหลังจากตายไปแล้วจะไปประสบหรือไปเกิด อันนี้ถ้าถือตามตัวอักษรพระไตรปิฎกก็มี แต่บอกว่า ถึงแม้ว่ามีก็อย่าเอาไปปนกับวรรณคดี หรือภาพจิตรกรรมฝาผนังว่าจะต้องวิจิตรพิสดารถึงอย่างนั้น เพราะเป็นธรรมดาของนักวรรณคดี ที่จะต้องมีจินตนาการและวิธีพูดวิธีทำให้คนเห็นจริงเห็นจังมากขึ้น คือต้องมีการปรุงแต่งสูง แต่ว่าแก่นนั้นมีอยู่

ก็ลอง ๆ ไปอ่านดูในพระสูตรที่อาตมาอ้างไว้เมื่อกี้นี้ ก็จะมีกล่าวถึงวิธีการลงโทษอะไรต่ออะไรเหมือนกัน ก็ไม่ได้ปฏิเสธขั้นนี้แต่อย่าไปปรุงแต่งให้วิจิตรพิสดารถึงขั้นนั้น ถ้าเป็นวรรณคดีมันก็ต้องเสริมกันบ้างละ แม้แต่เรื่องคนธรรมดาก็ยังมีการบรรยายภาพสร้างจิตนาการมากมายจนเลยความจริง อย่างหน้าตาของคนนี้บรรยายความสวยงามจนกระทั่งคนหน้าเป็นพระจันทร์ แล้วคนหน้ากลมเป็นพระจันทร์อย่างนั้นมันจะไปน่าดูอะไร มันเป็นไปไม่ได้

ถาม : ท่านคะ แต่ที่มีในพระสูตรก็เรียกได้ว่ามีการปรุงแต่งอยู่ใช่ไหมคะ พูดถึงนรก-สวรรค์ เช่น พยายามบรรยายให้เห็นว่านรกน่ากลัว และสวรรค์สวยงามน่าอยู่ ก็เรียกว่าปรุงแต่งแล้วใช่ไหมคะ?

ตอบ : ในพระสูตรจริงๆ ไม่บรรยายวิจิตรพิสดาร แต่ในอรรถกถา ฎีกา พรรณนาเยอะ แต่ก็จัดว่ายังน้อยกว่าทางวรรณคดี เช่นในเรื่อง **ไตรภูมิ** ซึ่งเป็นขั้นประมวล แล้วเขียนอธิบายเพิ่มเติม

แหล่งสำคัญที่มาของไตรภูมิก็มาจากชั้นอรรถกถา ฎีกา ในพระไตรปิฎกก็คล้ายๆ เป็นเชื้อหรือเป็นแกน อรรถกถา ฎีกา ก็มาอธิบายขยายออกไป

เรื่องการบรรยายให้เห็นเป็นภาพพจน์นั้น เกี่ยวกับวิธีพูดด้วย วิธีพูดอย่างที่ว่าให้เห็นภาพพจน์นั้น ต้องพูดจนมองเห็นภาพเลย ถ้าพูดให้เห็นภาพเป็นจริงเป็นจังได้ คนนั้นก็พูดเก่ง สิ่งที่ไม่สามารถมองเห็นมันพูดยาก การจะมาทำให้คนอื่นเข้าใจ ก็ต้องพูดให้เห็นภาพ การพูดให้เห็นภาพนี้บางทีก็อาจจะต้องมีการสร้างภาพขึ้นมาบ้าง

ทีนี้ นรก-สวรรค์ นี้เราลองวิเคราะห์กันดู ในกรณีที่เมื่อมีจริงอย่างนั้น เป็นภาพที่ภูมินี้มันจะเหมือนกับชีวิตในโลกนี้ได้อย่างไร ถ้าเหมือนจริงก็เห็นเลยใช่ไหม ก็เห็นด้วยตาสิ ทีนี้มันมองไม่เห็นด้วยตาใช่ไหม ว่ากันตามหลักนะ นรกนี่เห็นด้วยตาไหม สวรรค์เห็นด้วยตาไหม ไม่เห็น เมื่อไม่เห็น สภาพชีวิตต้องไม่เหมือนกับมนุษย์ใช่ไหม เมื่อไม่เหมือน ความทุกข์ทรมานอะไรวิธีการลงโทษนี่มันจะต้องแปลกไป ไม่เหมือนกับของมนุษย์

ถาม : มีปัญหากราบเรียนถามท่านต่อไปว่า เมื่อยอมรับว่ามีเป็นภพภูมิเช่นนี้ มันอยู่ที่ไหน อยู่ข้างล่างหรือข้างบน ?

ตอบ : นี่แหละวรรณคดีก็มาสร้างเป็นล่างเป็นบน แต่ว่าที่จริงแล้วในจักรวาลนี้ไม่มีล่างมีบน จะกำหนดที่ไหนเป็นล่างเป็นบนได้บ้าง

ถาม : ถ้าหากนรก-สวรรค์ขึ้นอยู่กับระดับจิตของคน ทีนี้คนเราเวลาใกล้จะตาย ถ้าเราคิดดี เราก็จะไปดี ถ้าเผื่อคนที่เป็นโจรมาตลอดชีวิต พอถึงตอนใกล้ตายเกิดคิดดีเข้าก็จะได้ไปดี แต่อีกคนหนึ่งทำดีมาตลอดชีวิต เกิดมาคิดไม่ดีตอนตาย ไม่กลายเป็นว่าทำดีมาตลอดชีวิตแล้วไม่ได้รับผลดีตอบสนองเลยหรือคะ?

ตอบ : มี มันเป็นอย่างนั้นได้จริง แต่ว่าไม่ต้องไปกลัวหรอก เอาตัวอย่างเลย เอาเรื่องที่มีในคัมภีร์ เช่น เรื่องของพระนางมัลลิกา ซึ่งเป็นสาวกคนสำคัญของพระพุทธเจ้า ตอนตายนั้นจิตไม่ดีสักหน่อย ก็เลยต้องตกนรกไปเจ็ดวัน เจ็ดวันเท่านั้นแล้วแกก็ไปดีไปสวรรค์ต่อไป คือเวลาจิตจะดับสำคัญที่สุดว่าจิตเศร้าหมองหรือผ่องใส

คนที่ทำแต่ความชั่วมาตลอดเวลา พื้นภูมิของจิตมันเป็นอย่างนั้นแล้ว จะให้คิดดีได้นั้นมันยากเหลือเกิน มันจึงเป็นกรณียกเว้น เหมือนกับน้ำที่ไหลบ่าท่วมทำนบที่ไหลแรงมา จะให้ว่ายทวนกระแสนี้ยากที่สุด การสร้างระดับจิตที่เป็นอยู่ธรรมดาหนักไปข้างไหน มันก็ทำให้มีแนวโน้มว่าเมื่อตายจิตจะเป็นอย่างนั้น นี่เอาหลักทั่วไปก่อน

กรณียกเว้นที่ว่านี้มันยาก แรงดันมันไปทางหนึ่ง แล้วจะหักกลับอีกทางนั้นมันยาก แต่มันก็มี กรณียกเว้นก็มี คนทำดีมาตลอด

แต่เวลาตายอาจจะไปนึกอะไรสักอย่างที่ไม่ดีที่เคยทำไว้ ก็เลยเสียไป แต่นรก-สวรรค์ไม่ใช่นิรันดร ต่อไปสิ้นระยะนั้นแล้วก็กลับไปดีได้อีก ฝ่ายตรงข้ามก็เช่นเดียวกัน เพราะฉะนั้นอันนี้เป็นกรณียกเว้นไม่ต้องไปกลัว ทั่วไปก็ต้องเป็นไปตามแรงสะสม มันเป็นเรื่องของเหตุของผลนี่ แม้แต่ในชาตินี้เหมือนกัน มันก็มีกรณียกเว้น

ถาม : กรณีที่คนตายไปแล้ว เช่น ตายไป ๓ วัน แล้วฟื้นขึ้นมาใหม่ แล้วก็เล่าว่าไปเที่ยวนรก-สวรรค์มา อธิบายว่าไปเห็นมาอย่างนั้นๆ อย่างนี้อยากกราบเรียนถามท่านว่า เขาตายไปจริงหรือเปล่า หรือว่าเขาเหมือนหลับไป เป็นเรื่องของจิตใต้สำนึก ถ้าเขาตายไปจริง แล้วทำไมเข้าถึงกลับมาอีกได้?

ตอบ : อาตมายังนึกว่าเขาตายไม่จริง หรือยังไม่ตายนั้นแหละ

ถาม : แต่หมอก็ลงความเห็นว่าตายแล้ว?

ตอบ : หมอก็เป็นมนุษย์ปุถุชนเหมือนกัน หมอก็ว่าไปตามปรากฏการณ์เท่าที่ยอมรับกันทางหลักวิชาว่า ถ้ามีสภาพอย่างนี้เกิดขึ้น เรียกว่าตายแล้ว แต่มันอาจจะมีอะไรละเอียดอ่อนกว่านั้นอีก ซึ่งเป็นเรื่องธรรมดาของชีวิต เรื่องที่วิทยาศาสตร์ยังรู้ไม่พอหมอเองก็ไม่ได้พิสูจน์ลึกซึ้งไปถึงขั้นนั้น ก็อาจจะเป็นไปได้

ถาม : แล้วกรณีที่เขาบอกว่าเขาไปนรก-สวรรค์มาล่ะคะ?

ตอบ : ก็มีข้อพิจารณาได้หลายแง่ แง่หนึ่งก็คือว่า คนผู้นี้มีความทรงจำอะไรเกี่ยวกับนรก-สวรรค์ อย่างที่ได้รับรู้สืบต่อกันมาเหมือนเรานี่แหละ ในสังคมนี้รับรู้กันมาอย่างนี้ มีประเพณีสืบทอดกันมาอย่างนี้ มันก็ฝังอยู่ในจิตใต้สำนึก พอแกเข้าสู่สภาพจิตอย่างนี้

หมดความรู้สึกตัวก็เหมือนกับฝันไป จิตนี้ก็พาไปท่องเที่ยวไปในสภาพความทรงจำที่ได้สร้างขึ้นนั้น คือสร้างเองเที่ยวไปเองด้วย มันก็เกิดภาพอย่างนั้นขึ้นมาได้

ทีนี้ก็ต้องมาดูกันว่า ภาพนรก-สวรรค์ ที่เขาไปเที่ยวมานั้น มันเหมือนนรก-สวรรค์ที่เล่ากันมาในประเพณีของเราไหม ถ้าเหมือน มันก็มีทางเป็นไปอย่างนั้น

อย่างไรก็ตาม เรื่องนี้ก็เข้าหลักที่พูดมาแล้ว คนเราธรรมดายังพิสูจน์ไม่ได้ ก็เหมือนอย่างคนที่ตายไป ที่บอกว่าตายแล้วฟื้นขึ้นมาเล่านั้น ก็หมายความว่าต้องพิสูจน์ด้วยจิตของเขาเอง คนอื่นไม่อาจไปรู้ไปเห็นด้วย มันเป็นเรื่องยากตรงนี้ ที่บอกว่าพิสูจน์ไม่ได้ เพราะอย่างนี้แหละ จะพิสูจน์ก็ต้องเอาชีวิตของเราพิสูจน์ อยากรู้ว่ามีจริงไหม ลองตายดู ทีนี้ใครจะสู้ มาตันตรงนี้ทุกที ก็จะมาพิสูจน์แบบไม่ใช่พิสูจน์แท้ จะมาพิสูจน์คนอื่นด้วยคนอื่น ก็รู้ไม่ได้ เราจะเอาสิ่งที่รู้ด้วยจิตมาให้เห็น จะมาพิสูจน์ด้วยตาก็ทำไม่ได้

เดี๋ยวนี้ก็ยังมีนักวิทยาศาสตร์ทำแบบโบราณ คือเมื่อเร็วๆ นี้ มีนักวิทยาศาสตร์พยายามใช้วิธีการ พยายามพิสูจน์ว่า คนเราตายแล้ววิญญาณจะไปเกิดไหม ทำเป็นห้องกระจกปิดทึบ เอาคนจะตายแล้วมาใส่ไว้ แล้วก็พยายามดู ช่วยกันสังเกตว่า คนเราพอตายแล้วจะมีปรากฏการณ์อะไรเกิดขึ้น ซึ่งเป็นวิธีการที่ไม่ได้ใหม่เลย ในพระไตรปิฎกก็มี

สองพันห้าร้อยกว่าปีแล้ว มีพระเจ้าแผ่นดินองค์หนึ่ง ชื่อพระเจ้าปายาสิ จะพิสูจน์เรื่องตายแล้วจะเกิดอีกหรือไม่ ก็ใช้วิธีการวิทยาศาสตร์เหมือนกัน แต่เครื่องมือไม่ทันสมัย ไม่มีห้องกระจก

เหมือนในปัจจุบัน แต่ท่านก็พยายามใช้วิธีการโดยอาศัยอุปกรณ์เท่าที่มีในสมัยนั้น เช่น แทนที่จะใช้ห้องกระจกท่านก็ใช้ตุ่มน้ำแทน เอานักโทษประหารเข้าไปใส่ตุ่ม ก็ทารุณหน่อย แต่เป็นพระเจ้าแผ่นดินก็มีอำนาจทำได้ เอานักโทษประหารมาใส่ตุ่มแล้วก็ปิดให้มิดแล้วก็ยาจนกระทั่งแน่ใจว่าไม่มีรูรั่วเป็นทางออกได้ แล้วก็ปล่อยจนกระทั่งให้นักโทษตายไปเอง แต่อย่างไร ๆ ก็ไม่เห็นมีอะไรเกิดขึ้น

การพิสูจน์อย่างนี้ต้องเรียกว่าการพิสูจน์ด้วยวิธีการวิทยาศาสตร์ ผลที่สุดพระเจ้าปายาสิก็สรุปออกมาว่า การตายแล้วเกิดไม่มีจริง ตายแล้วหมดสูญไป เสร็จแล้วก็มาเจอกับพระกุมารกัสสปะ พระกุมารกัสสปะก็ชี้แจงจนกระทั่งพระเจ้าปายาสิยอมเชื่อ อันนี้มีในปายาสิราชัญญสูตร อยู่ในพระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐ ข้อ ๓๐๑ หน้า ๓๕๒

ถาม : คนที่ทำบาปแล้วตกนรกไป ในขณะที่กำลังรับโทษอยู่นั้น เขาเกิดสำนึกได้ ต้องการที่จะทำความดีจะได้ไหม?

ตอบ : ตอนนี้ไม่มีโอกาสแล้ว

ถาม : ไม่มีโอกาสที่จะทำความดีอีกหรือคะ?

ตอบ : ในขณะที่กำลังรับโทษอยู่นั้น ไม่มีโอกาส

ถาม : แต่การทำความดีเป็นสิ่งที่ควรส่งเสริม ถ้าไม่ส่งเสริมในขณะที่เขากำลังอยากจะทำความดี?

ตอบ : นี่มันเป็นเรื่องของธรรมชาติ เราจะเข้าไปแทรกแซงได้อย่างไร นี่แหละจึงว่าความเป็นได้หรือไม่ได้ในธรรมชาติ เป็นเรื่องของกฎธรรมชาติไป ในเมื่อเรารู้ว่าตายไปแล้ว ทำความดีไม่ได้ แก้ตัวไม่ได้อีก จึงต้องทำเสียตั้งแต่เดี๋ยวนี้ จึงประมาทไม่ได้ ท่านก็เลย

สอนเท่าที่ทำได้ปฏิบัติได้ ก็จึงเอามาย้ำว่า นี่นะ เธอตายไปแล้ว ถ้าไปตกนรก ไปแก้ตัวใหม่ในนั้นไม่ได้นะ ฉะนั้นจึงต้องทำความดีเสียตั้งแต่บัดนี้ แต่ตามปกติมนุษย์ย่อมทำความดีบ้าง ชั่วบ้างปนกันไป ดังนั้นเมื่อรับผลกรรมชั่วในนรกแล้ว ต่อไปกรรมดีที่เคยทำไว้ก็ให้ผลได้อีก เช่น กลับมาเกิดเป็นมนุษย์

ถาม : ท่านคะ แต่พอรู้สึกตัวว่าทำความชั่วมา เพียงแค่ตอนที่รู้สึก ก็เรียกว่าทำความดีแล้วใช่ไหมคะ?

ตอบ : ก็เป็นความดีแล้ว เป็นความสำนึก เพราะมันจะเป็นจุดเชื่อมต่อที่เกิดสติแล้วหันกระแสได้ต่อไป เราจะเปลี่ยนกระแสได้นี้ ต้องสำนึกก่อน สำนึกแล้วก็รู้ เป็นสติกับปัญญา ทำให้เปลี่ยนแปลงหันเหวิธีการ หันเหทิศทาง

ถาม : เพราะฉะนั้นนักโทษที่กำลังได้รับโทษอยู่ ก็ยังมีโอกาสอยู่ โอกาสสุดท้ายตอนที่สำนึกได้?

ตอบ : เอาล่ะ แกก็ทำดี แม้แต่จิตที่สำนึกนี่ก็ทำให้แกหันมายึดเหนี่ยวสิ่งที่เป็นคุณงามความดี สิ่งที่เป็นธรรมะ เป็นกุศลขึ้น

ถาม : อยากกราบเรียนถามพระคุณเจ้าว่าเรื่องผี หรือวิญญาณนี้มีจริงไหม ท่านเคยพบเองบ้างไหมคะ?

ตอบ : อาตมายังไม่เคยพบกับผีเลย

ถาม : แล้วในความคิดท่านว่ามีจริงไหมคะ?

ตอบ : ยังเผื่อไว้เฉยๆ ก่อน เผื่อไว้ คือตอนนี้เราก็แค่มองจากเหตุผล เหตุผลก็ไปเนื่องด้วยศรัทธา เห็นว่ามีเหตุผลแล้วก็ศรัทธา แต่มันไม่ใช่ภาพที่เห็นจริงเห็นประจักษ์ ว่ากันว่าพอมีทางเป็นไปได้ไหม

เอาอย่างนี้ดีกว่า เอาทฤษฎีอย่างนี้แล้วกัน ในกรณีที่ผีมีอยู่ ผีจะปรากฏแก่คนได้อย่างไร จะปรากฏได้เป็นเรื่องของกำลังจิตต่อกัน ถ้าผีมีกำลังจิตแรงกว่าของคนนั้น และผีต้องการให้เขาเห็นคนที่มีกำลังจิตอ่อนกว่าก็จะเห็น แต่ถ้าคนนั้นมีกำลังจิตแข็งกว่าผีก็สะกดไม่ได้ ก็จะไม่เห็นผี เพราะฉะนั้นการที่จะเห็นผีได้ต้อง ๑. ตกใจ ใจไม่ปกติ กำลังใจเสียไป ครึ่งหลับครึ่งตื่น จิตใจไม่แข็ง ๒. ต้องสัมพันธ์กันระหว่างผีใจแข็งแค่ไหน หรือคนใจอ่อนแค่ไหน คนธรรมดายากที่จะเห็นได้

ถาม : ขอเรียนถามท่านว่า คนเรานี้เวลาตายไป ถ้าทำดีจะไปสวรรค์เลย หรือทำชั่วจะไปนรกเลย หรือต้องรอให้มีการตัดสินก่อนคะ?

ตอบ : ไม่รู้จะเอาใครมาตัดสิน เพราะทุกสิ่งเป็นไปตามกฎธรรมดาหรือกฎธรรมชาติ เป็นไปตามเหตุตามผล ทำความชั่วผลชั่วก็เกิด ทำความดีผลดีก็เกิด จึงบอกว่านี่กฎธรรมดา ไม่จำเป็นต้องอ้อนวอนอะไรอีก ผลมันเกิดจากเหตุ ฉะนั้น เมื่อจะไปสวรรค์เวลาตายก็ต้องทำระดับจิตใจของเราให้ดี ถ้าระดับจิตของเราผ่องใสนึกถึงสิ่งที่ดีงามก็ไปสวรรค์ เป็นการตัดสินตัวเองเลย ไม่ต้องมีใครมาตัดสินอีกแล้ว

ถาม : ขอเรียนถามท่านต่อว่า คนเราต้องทำดีกี่เปอร์เซ็นต์จึงจะได้ไปสวรรค์ แล้วทำชั่วกี่เปอร์เซ็นต์จึงจะไปนรก แล้วถ้าเป็นกรณีก้ำกึ่งกันจะเป็นยังไงคะ?

ตอบ : อันนี้ขึ้นอยู่กับภูมิระดับจิตที่มีอยู่ตามธรรมดา ไม่ต้องพูดเป็นเปอร์เซ็นต์ จิตอยู่ในระดับใดก็ไปตามนั้น แต่ถ้าระดับก้ำกึ่งกันก็น่าจะมนุษย์ละมัง

แต่การเกิดเป็นมนุษย์นี้ท่านว่ายากเหลือเกินนะ ตามหลักบอกว่า มนุษย์นี้เป็นสุคติของเทวดา เทวดานี่อยากเกิดเป็นมนุษย์นะ เทวดาที่เราว่ามีความสุขสบายนี้ พวกนี้ตรัสรู้ยาก เพราะว่าเทวดาได้รับแต่อารมณ์ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ในสิ่งที่เป็นสุข มีแต่ทางให้ลุ่มหลงมัวเมามาก พวกนี้หลุดพ้นยาก

การได้มาเกิดเป็นมนุษย์นี้ดี เพราะได้รับสุขบ้างทุกข์บ้าง มีบทเรียนชีวิตมาก มีประสบการณ์ที่จะสอนตนเอง ทำให้เกิดสติ จะทำให้ชีวิตสุกงอม ญาณปัญญาแก่กล้า ทำให้ตรัสรู้ได้ดี ฉะนั้นท่านว่าการเกิดเป็นมนุษย์นี้ดีแล้ว เทวดายังอยากมาเกิดเป็นมนุษย์เลย ทีนี้ปัญหาอยู่ที่ว่าจะใช้ชีวิตอย่างไรจึงจะดีที่สุด

ถาม : ท่านคะ อย่างคนที่ตายโดยอุบัติเหตุ ไม่มีเวลามาตั้งระดับจิตใจ อย่างนี้จะไปอย่างไรคะ?

ตอบ : อันนี้เคยตั้งคำถามกัน อุบัติเหตุอย่างรถชนนี้ยังไม่รวดเร็วเท่าไร อย่างพวกระเบิดไฮโดรเจนอะไรนี่ บางอย่างวับเดียวหายไปทั้งตัวเลย แม้แต่ขี้เถ้าก็ยังมองไม่เห็น อันนี้ความเร็วของวัตถุ แต่จิตยังเร็วกว่าวัตถุ ๑๗ เท่า แค่นี้ก็หมดปัญหาไปเลย ๑๗ ขณะจิตเป็น ๑ ขณะรูป นี่ฝ่ายอภิธรรมว่าไว้

ตามหลักวิชานี้ถือว่า ทุกสิ่งเกิดดับตลอดเวลา เรามองไม่เห็นมันเอง มีการเกิดดับเร็วมาก เร็วชนิดที่ว่าเราไม่มีเครื่องวัดได้ วัตถุเกิดดับเร็วมากอย่างนี้ จิตยังเกิดดับเร็วกว่า ๑๗ เท่า แค่นี้ก็คงจะแก้ปัญหานั้นได้

ถาม : ท่านคะ เท่าที่สรุปได้เป็นอันว่า สวรรค์-นรกมีจริง เพราะมีการกล่าวถึงเป็นลายลักษณ์อักษรในพระไตรปิฎก ขอกราบ

เรียนถามท่านว่า ในพระไตรปิฎกมีบอกไว้หรือเปล่าคะว่าอยู่ที่ตรงส่วนไหนในจักรวาล?

ตอบ : ไม่มี ไม่มีกล่าวไว้

ถาม : ในกรณีนี้ ถ้ามีผู้ถามจะอธิบายอย่างไรดีคะ?

ตอบ : มันเป็นภพหนึ่ง แล้วมันเป็นลักษณะชีวิตคนละแบบ เมื่อมันเป็นชีวิตคนละแบบ มันอาจจะอยู่ที่ตรงไหนก็ได้ ซ้อนกันอยู่ก็ได้ อย่างที่เรียกกันว่าคนละมิติ ในพระไตรปิฎกมีพูดถึงหมื่นโลกธาตุ แสนโลกธาตุ โลกธาตุก็คือจักรวาล คือในทัศนะของพุทธศาสนา ถือว่าจักรวาลนี้มีมากมายเหลือเกิน

แต่ที่นี้มีสวรรค์ในอรรถกถา ซึ่งคงจะได้แนวมาจากฮินดูอย่างในไตรภูมิก็มาจากฮินดูนี้ด้วย คือเขาพระสุเมรุเป็นศูนย์กลางของจักรวาล มีทวีปโดยรอบ ๔ ทวีป ที่เขาพระสุเมรุเองที่ส่วนล่างที่ใต้ลงไปในน้ำนั้น อสูรอยู่ แล้วที่เชิงเขาพระสุเมรุก็พวกท้าวโลกบาลอยู่ เป็นพวกเทวดารับใช้ชั้นดาวดึงส์ ลูกน้องท้าวสักกะ สูงขึ้นไปก็ท้าวสักกะอยู่ แล้วก็สูงขึ้นไปเรื่อย ๆ คตินี้มาจากสายพราหมณ์ซึ่งในพระไตรปิฎกไม่มี นรก-สวรรค์ในอรรถกถาก็เอาที่มีในพระไตรปิฎกมาเชื่อมกับความคิดสายพราหมณ์-ฮินดูมาประกอบกัน

ทีนี้ถ้าเราไม่เอาอรรถกถาฎีกามาประกอบ เรามานึกถึงว่านรก-สวรรค์เป็นภพ เป็นระดับชีวิตอีกพวกหนึ่ง ก็จะมีสภาพชีวิตต่างจากเรา มันก็ต้องไปอีกแบบหนึ่ง นี่เราพูดในแง่สวรรค์-นรกระดับที่หนึ่งซึ่งเป็นขั้นผลที่ไกลตัวเรา แต่เรามักจะมาสนใจกันแง่นี้แหละมาก เพราะมันเป็นปัญหาโลกแตก พูดกันมาเป็นพัน ๆ ปีแล้ว เป็นเรื่องของนักศาสนาและปรัชญา ทีนี้พุทธศาสนาถือว่าเป็นศาสนาแห่ง

การปฏิบัติ มุ่งแต่สิ่งที่ปฏิบัติได้ เพราะฉะนั้นในเรื่องนี้ให้เราวางท่าทีให้ถูกต้องต่อนรก-สวรรค์

ถาม : ท่านคะ อย่างสวรรค์-นรกในระดับที่สอง สวรรค์ในอก นรกในใจ แต่อย่างคนที่ทำความชั่ว แต่ไม่รู้สึกว่าทำสิ่งที่ผิดก็ไม่มีทุกข์ จะเป็นอย่างไรคะ?

ตอบ : เป็นไปได้ คือจิตมีหยาบมีละเอียด แต่คนเราต้องการความก้าวหน้า คนที่มีปัญญา เมื่อมีคุณธรรมมากขึ้นก็จะเริ่มรู้สึกต้องการให้ชีวิตของตัวเป็นชีวิตที่ดีงาม มีความบริสุทธิ์ก้าวหน้าไปในทางคุณธรรม ทำให้จิตประณีตขึ้น ความดี-ความชั่วจะเข้ามากระทบมากขึ้น

ถ้าจิตหยาบอย่างพวกสัตว์เดรัจฉานก็ไม่มีปัญหาอะไร เพราะพวกนี้จะไม่มีปัญญาที่จะเข้าใจ ทีนี้คนเราจะอยู่ระดับนั้นตลอดไปหรือ แล้วเราอยากจะมีจิตระดับนั้นหรือ ถ้าจิตเรามีความไวขึ้นแล้วต่อความดีความชั่ว เราจะไม่รับรู้ก็ไม่ได้ มันเป็นกฎธรรมดา มันฝืนตัวเองไม่ได้ แต่ที่เขาไม่รู้นั้น เขาก็ไม่รู้เพราะจิตมันหยาบเกินไป แต่พอจิตประณีตขึ้น เหมือนกับกระจกแว่นตา มีฝุ่นละอองจับนิดหน่อย มันก็เห็นใช่ไหม แต่ถ้าเป็นกระจกที่ตู้นั้น มีฝุ่นจับมากกว่านี้ก็ไม่เห็นเป็นไร เพราะยังดูใสอยู่ใช่ไหม ทีนี้ถ้าเป็นเครื่องใช้วางอยู่กับพื้นสกปรกกว่านี้ก็ได้ พื้นนี้ที่ว่าสะอาดก็ยังสกปรกกว่ากระจกตู้

เวลามีปัญญามากขึ้น จิตประณีตมากขึ้น มันก็จะไปเห็นสิ่งที่เศร้าหมองมากขึ้น มันไปค้านตัวเองหลอกตัวเองไม่ได้ เพราะฉะนั้น เมื่อเราต้องการให้จิตของเราก้าวหน้ายิ่งขึ้น เราก็ต้องถนอมเราจะไปยอมให้จิตของเราอยู่ในระดับต่ำอย่างนั้นหรือ

เพราะฉะนั้นก็เป็นไปได้ว่าที่คนที่มีจิตหยาบมาก อาจจะทำความชั่วโดยไม่รู้สึก หรือมองไม่เห็นความชั่ว แต่ว่าต่อไปเมื่อจิตของเขาก้าวหน้ามากขึ้น ความดี-ความชั่วก็จะกระทบเขาแรงขึ้น ก็จะเกิดร้อนใจหนักและแก้ตัวไม่ได้เสียแล้ว เพราะฉะนั้นเมื่อใครรู้ขึ้นมาแล้วก็รีบป้องกันเสีย พยายามประคับประคองจิตและชีวิตของตนให้ดี

เมื่อจิตของเรารับรู้ธรรม รับกุศล รับความดีงามแล้ว มันจะต้องการถนอม ต้องการทำความดีเอง เราจะพยายามเลี่ยง ไม่อยากให้ความชั่วเข้ามาทำให้เสียความบริสุทธิ์ของชีวิตจิตใจ ถ้าถึงขั้นนั้นก็บอกแล้วว่าเป็นขั้นอริยสาวก ถ้าเป็นขั้นที่เรายังมืดยังมองไม่เห็นอย่างนั้น ก็เลยต้องให้สวรรค์-นรกมาขู่

ถาม : ถ้าเช่นนั้นก็แสดงว่า สวรรค์ในอก นรกในใจ ก็ไม่มีใช่ไหมคะ?

ตอบ : มันก็มีของมันอย่างนั้นแหละ คือสภาพจิตของเขามันเป็นนรกอยู่แล้ว จนกระทั่งอันที่ทำลงไปก็เป็นเรื่องของนรก มันเสมอกันจนไม่รู้สึกต่างกัน

ถาม : คือแสดงว่าเขาไม่รู้ว่าสวรรค์เป็นอย่างไร?

ตอบ : ไม่รู้ เพราะเขาอยู่นรกตลอดเวลา เพราะจิตหยาบอยู่ตลอดกาลเลย

ถาม : ถ้าอย่างนั้น ที่ท่านบอกว่านรก-สวรรค์มีอยู่ ๓ ความหมาย ความหมายที่ ๓ ท่านบอกว่าอยู่ที่การปรุงแต่ง?

ตอบ : คืออยู่ในชีวิตประจำวัน อายตนะทั้งหลายคือการรับรู้ต่าง ๆ

ถาม : คือเกิดความสงสัยว่า นรก-สวรรค์ในความหมายที่สองและที่สามต่างกันอย่างไร เพราะการรับรู้ทางอาตยนะที่รู้สึกเป็นสุขหรือทุกข์ ก็เป็นเรื่องของจิตใจ?

ตอบ : ต่างกันที่ความประณีตหรือซอยละเอียด คือระดับที่สองนี่ เอาเป็นจุดเป็นหย่อม เป็นเรื่องการกระทำที่เด่นชัด เป็นอัน ๆ ว่าทำกรรมดีอันนี้ไปแล้วทำให้เกิดความปีติเป็นสุข ทำกรรมชั่วไปแล้วทำให้เกิดความเร่าร้อนในใจ ก็ปรากฏขึ้นเป็นเรื่อง ๆ เป็นระยะ ๆ ไป ส่วนระดับที่สามพูดถึงสภาพจิตที่เป็นการรับรู้ตลอดเวลา หรือกระทำต่อกันกับสิ่งที่รับรู้อยู่ทุก ๆ ขณะ ซึ่งก็สัมพันธ์กับระดับที่สอง คือด้านที่ปรุงแต่งสั่งสมอยู่เรื่อย ๆ ทีละเล็กละน้อย แล้วก็ไปแสดงออกเป็นระดับที่สองนั่นเอง ตลอดจนเลยกว่านั้น เมื่อว่าถึงการให้ผลช่วงนานไกล ก็ออกมาเป็นนรก-สวรรค์ระดับที่หนึ่งสัมพันธ์กันทั้งหมด

บทเสริม :
ผลกรรมในชาติหน้า

บทเสริม :
ผลกรรมในชาติหน้า

เรื่อง ชาติก่อน ชาติหน้า นรก-สวรรค์ มีจริงหรือไม่ เป็นคำถามที่คนสนใจกันมาก และเป็นข้อกังวลค้างใจของคนทั่วไป เพราะเป็นความลับของชีวิตที่อยู่ในอวิชชา จึงเห็นควรกล่าวสรุปแทรกไว้ที่นี้เล็กน้อย เฉพาะแง่ว่า มีจริงหรือไม่ พิสูจน์ได้อย่างไร

๑. ตามคำสอนในพุทธศาสนา เมื่อว่าตามหลักฐานในคัมภีร์และแปลความตามตัวอักษรก็ตอบได้ว่า สิ่งเหล่านี้มี

๒. การพิสูจน์เรื่องนี้ไม่มีที่สิ้นสุด ไม่อาจแสดงให้เห็นประจักษ์แก่ผู้ไม่รู้ ไม่ว่าในทางบวกหรือในทางลบ คือไม่ว่าในแง่มีหรือในแง่ไม่มี เป็นไปได้เพียงขั้นเชื่อว่ามี หรือเชื่อว่าไม่มี เพราะทั้งผู้เชื่อและผู้ไม่เชื่อ หรือผู้พยายามพิสูจน์ว่ามีและผู้พยายามพิสูจน์ว่าไม่มี ต่างก็ไม่รู้ที่มาที่ไปแห่งชีวิต ไม่ว่าของตนหรือผู้อื่น ต่างก็มืดต่ออดีต รู้ไกลออกไปไม่ถึงแม้เพียงการเกิดคราวนี้ของตนเอง แม้แต่ชีวิตตนเองที่เป็นอยู่ขณะนี้ก็ไม่รู้ และมองไม่เห็นอนาคตแม้เพียงว่า พรุ่งนี้จะเป็นอย่างไร

๓. ถ้าจะพิสูจน์ หลักมีว่า สิ่งที่เห็น ต้องดูด้วยตา สิ่งที่ได้ยิน ต้องฟังด้วยหู สิ่งที่ลิ้ม ต้องชิมด้วยลิ้น เป็นต้น สิ่งที่เห็นถึงจะใช้สิบหูและสิบลิ้นรวมกัน ก็พิสูจน์ไม่ได้ หรือสิ่งที่ได้ยินจะใช้สิบตากับสิบจมูกรวมกัน ก็พิสูจน์ไม่ได้ หรือสิ่งที่เห็น สิ่งที่ได้ยินแต่ต่างระดับคลื่น ต่างความถี่ ก็ไม่รู้กัน บางอย่างที่แมวมองเห็นสิบตาคนรวมกันก็มองไม่เห็น บางอย่างที่ค้างคาวได้ยิน สิบหูคน

รวมกันก็ไม่ได้ยิน เป็นต้น ในแง่ที่หนึ่ง การตายการเกิดเป็นประสบ-การณ์ของชีวิตโดยตรง หรือแค่บลงมาเป็นปรากฏการณ์ของจิต ซึ่งต้องพิสูจน์ด้วยชีวิตหรือจิตเอง การพิสูจน์จึงควรเป็นไปดังนี้

ก) **พิสูจน์ด้วยจิต** ท่านให้ต้องใช้จิตที่เป็นสมาธิแน่วแน่ถึงที่ แต่ถ้าไม่ยอมทำตามวิธีนี้ หรือกลัวว่าที่ว่าเห็นในสมาธิอาจเป็นการเอานิมิตหลอกตัวเอง ก็เลื่อนสู่วิธีต่อไป

ข) **พิสูจน์ด้วยชีวิต** ตั้งแต่เกิดมาคราวนี้ คนที่อยู่ยังไม่เคยมีใครตาย ดังนั้น จะรู้ว่าเกิดหรือไม่ ต้องพิสูจน์ด้วยการตายของใครของคนนั้น แต่วิธีนี้ไม่ปรากฏว่ามีใครกล้าทดลอง

ค) **เมื่อไม่ยอมพิสูจน์** ก็ได้เพียงขั้นแสดงหลักฐานพยานและชี้แจงเหตุผล เช่น หาตัวอย่างคนระลึกชาติได้ และสอบสวนกรณีต่างๆ เช่นนั้น หรือแสดงเหตุผลโดยหาความจริงอื่นมาเปรียบเทียบ อย่างเรื่องวิสัยแห่งการเห็นการได้ยินที่ขึ้นต่อระดับคลื่นและความถี่ เป็นต้น ดังได้กล่าวแล้ว ช่วยให้เห็นว่าน่าเชื่อ เชื่อบ้าง หรือเชื่อมากขึ้นเป็นต้น ซึ่งรวมอยู่ในขั้นของความเชื่อเท่านั้น

๔. ไม่ว่าใครจะเชื่อหรือไม่เชื่อ หรือจะพยายามพิสูจน์ให้กันและกันดูได้แค่ไหนก็ตาม สิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ไม่มีใครหนีพ้น ทุกคนต้องเกี่ยวข้อง และเป็นที่สืบต่อออกไปของชีวิตข้างหน้าที่เชื่อหรือไม่เชื่อว่ามีนั้นด้วย ก็คือ ชีวิตขณะนี้ ที่มีอยู่แล้วนี้ ที่จะต้องปฏิบัติต่อมันอย่างใดอย่างหนึ่ง

เมื่อเป็นเช่นนี้ สิ่งที่ควรเอาใจใส่ให้มากจึงได้แก่ชีวิตปัจจุบัน และสำหรับพระพุทธศาสนาในฐานะที่เป็นศาสนาแห่งการปฏิบัติ สิ่งที่เป็นจุดสนใจกว่า และเป็นที่สนใจแท้ จึงได้แก่การปฏิบัติต่อชีวิตที่เป็นอยู่นี้ ว่าจะดำเนินชีวิตที่กำลังเป็นไปอยู่นี้ให้ดีได้อย่างไร จะใช้ชีวิตที่มีอยู่แล้วนี้อย่างไร เพื่อให้เป็นชีวิตที่เป็นอยู่อย่างดี และเพื่อให้ชีวิต ข้างหน้าถ้ามีก็มั่นใจได้ว่า จะสืบต่อออกไปเป็นชีวิตที่ดีงามด้วย ดังนั้น สิ่งที่ควรกล่าวถึงจึงได้แก่ข้อสังเกตุและข้อเสนอแนะในทางปฏิบัติดังต่อไปนี้

● **บาลีชั้นเดิม** คือพระสูตรทั้งหลาย กล่าวบรรยายเรื่องชาติก่อน ชาติหน้า นรก-สวรรค์ ไว้น้อยนัก โดยมากท่านเพียงเอ่ยถึงหรือกล่าวถึงเท่านั้น แสดงถึงอัตราส่วนของการให้ความสนใจแก่เรื่องนี้ว่ามีเพียงเล็กน้อย ในเมื่อเทียบกับคำสอนเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตในโลก หรือข้อปฏิบัติจำพวกศีล สมาธิ ปัญญา

● **บาลีเมื่อกล่าวถึงผลร้ายของกรรมชั่ว และอานิสงส์ของกรรมดี** ถ้ากล่าวถึงการไปเกิดในนรก-สวรรค์ มักกล่าวไว้ต่อท้ายผลที่จะประสบในชีวิตนี้ โดยกล่าวถึงผลในชีวิตนี้ ๔-๕-๑๐ ข้อ แล้วจึงจบลงด้วยคำว่า **"เมื่อกายแตกทำลาย ภายหลังมรณะ ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก"** หรือ **"เข้าถึงสุคติ โลกสวรรค์"** ข้อสังเกตในเรื่องนี้มี ๒ อย่าง คือ **ประการแรก** ท่านถือผลในชีวิตปัจจุบันเป็นสำคัญ และแยกแยะอย่างชี้ชัดเป็นอย่างๆ ไป ส่วนผลหลังตาย กล่าวเพียงปิดท้ายไว้ให้ครบรายการ **ประการที่สอง** การตรัสถึงผลดีผลร้ายเหล่านั้น เป็นไปในลักษณะแสดงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับความเป็นไปตามเหตุปัจจัย คือเป็นผลที่จะเกิดขึ้นเองตามเหตุ ไม่

ต้องวอนหวัง เป็นเรื่องของการรู้ไว้ให้เกิดความมั่นใจเท่านั้น ถึงไม่ตั้งความปรารถนา ก็ย่อมเป็นไปเช่นนั้น

● **สำหรับคนที่ไม่เชื่อ** ในเมื่อยังได้เพียงแค่เชื่อ คือเชื่อว่าไม่มี ยังไม่รู้แจ้งประจักษ์จริง ย่อมไม่อาจปฏิเสธความสงสัยในส่วนลึกแห่งจิตใจของตนได้โดยเด็ดขาด คนเหล่านี้ เมื่อเรี่ยวแรง ความมัวเมาในวัยหนุ่มสาวเสื่อมไปแล้ว ถูกชราครอบงำ ความหวาดหวั่นต่อโลกหน้าก็มักได้ช่องแสดงตัว ซึ่งเมื่อไม่ได้เตรียมความดีไว้ ก็จะมีทุกข์มาก ดังนั้น เพื่อความมั่นใจ ถึงคนที่ไม่เชื่อก็ควรทำดีไว้ จะมีหรือว่าไม่มี ก็มั่นใจและโล่งใจ

● **สำหรับคนที่เชื่อ**

ก) พึงให้ความเชื่อนั้น อิงหลักแห่งความเป็นเหตุปัจจัยอย่างแท้จริง คือ ให้มองผลในชาติหน้าว่าสืบต่อไปจากคุณภาพของจิตใจที่ได้สร้างขึ้นไว้แล้วในชาตินี้ แล้วเน้นที่การทำกรรมดีในปัจจุบันเพื่อสร้างเสริมคุณภาพจิตคุณภาพชีวิตที่ดีงาม เพื่อให้ชีวิตสืบต่อไปข้างหน้าเป็นชีวิตที่ดีงามด้วย

การเน้นในแง่นี้ จะทำให้การเกี่ยวข้องกับชาติหน้าหรือความหวังผลชาติหน้าเป็นไปในรูปของความมั่นใจโดยอาศัยปัจจุบันเป็นฐาน และการหวังผลชาติหน้านั้น จะยิ่งทำให้เอาใจใส่ให้ความสำคัญแก่ชีวิตที่เป็นอยู่ในปัจจุบันมากขึ้น ไม่เสียหลักที่ว่าถึงจะยุ่งเกี่ยวกับชาติหน้าอย่างไร ก็อย่าให้สำคัญกว่าชาติที่เป็นอยู่ขณะนี้ คืออย่าให้เสียการกระทำในปัจจุบัน และจะได้ไม่เน้นการทำกรรมดีแบบเป็นการลงทุนเพื่อแสวงหาผลกำไร

ข) ให้เชื่อต่อชาติหน้านั้น ควรช่วยให้เลิกหรือให้บรรเทาการพึ่งพาอาศัยอำนาจดลบันดาลหรือสิ่งลึกลับภายนอกลงด้วย เพราะการเชื่อชาติหน้าหมายถึงการเชื่อกรรมดีที่ตนกระทำ และการที่จะต้องก้าวหน้าเจริญสูงขึ้นในสังสารวัฏนั้น ส่วนการรอหวังพึ่งอำนาจภายนอก ย่อมเป็นการทำตัวให้อ่อนแอลง และเป็นการกดตัวเองให้ถอยจมลงหรือล้าหลังห่างออกไปในสังสารวัฏ หากผู้ใดถลำตัวหวังพึ่งอำนาจเหล่านั้นไปบ้างแล้ว ก็ควรรีบถอยตัวออกมาสร้างเรี่ยวแรงกำลังของตนเองขึ้นใหม่โดยเร็ว

● **สำหรับผู้เชื่อหรือไม่เชื่อก็ตาม** จะต้องพยายามก้าวไปหรือได้รับการสอนให้ก้าวไปถึงขั้นเว้นกรรมชั่ว ทำกรรมดี โดยไม่ต้องขึ้นต่อความเชื่อหรือความไม่เชื่อนั้นเลย คือทำดีได้โดยไม่ต้องหวังผลชาติหน้า หรือถึงแม้ไม่เชื่อว่ามีชาติหน้า ก็จะไม่ทำชั่ว ผลขั้นนี้ทำให้เกิดขึ้นได้โดย

๑) ฝึกอบรมกุศลฉันทะ หรือธรรมฉันทะ ให้กล้าแข็ง คือทำให้เกิดความใฝ่ธรรม รักความดีงาม ต้องการความประณีตหมดจด มุ่งให้ทุกสิ่งทุกอย่างบรรลุอุดมสภาวะของมัน

๒) สร้างความใฝ่รักในปีติสุขอันประณีตลึกซึ้งภายใน และให้ความใฝ่ปีติสุขประณีตหรือการได้ประสบปีติสุขประณีตนั้นเป็นเครื่องป้องกันการทำชั่วและหนุนการทำดีโดยตัวของมันเอง ทั้งนี้เพราะการที่จะได้ปีติสุขประณีตนั้น ย่อมมีเงื่อนไขอยู่ในตัวว่าต้องเว้นทุจริต ประกอบสุจริต และการได้ปีติสุขประณีตนั้นแล้ว ก็จะเป็นแรงหน่วงเหนี่ยวไม่ให้หลงใหลกามถึงขั้นที่จะประกอบกรรมชั่วร้ายได้ อย่างไรก็ตาม สำหรับปีติสุขประณีตขั้นโลกีย์อาจต้องระมัดระวังบ้าง

ที่จะไม่ให้ติดเพลินมากเกินไปจนเสียงานหรือหยุดความก้าวหน้า

๓) ฝึกอบรมจิตปัญญาให้เจริญถึงขั้นที่จะเป็นอยู่ด้วยปัญญาหรือดำเนินชีวิตด้วยปัญญา คือ มีความรู้เท่าทันสภาวะของโลกและชีวิต หรือรู้ธรรมดาแห่งสังขาร พอที่จะทำจิตใจให้เป็นอิสระได้บ้างพอสมควร ไม่หลงใหลติดอามิสหรือกามวัตถุถึงกับจะทำกรรมชั่วร้าย มองชีวิตจิตใจของมนุษย์อื่นสัตว์อื่นด้วยความเข้าใจ หยั่งเห็นทุกข์สุขและความต้องการของเขา พอที่จะทำให้คิดการในทางที่เกื้อกูลช่วยเหลือด้วยกรุณา ใจไม่โน้มน้อมไปในทางที่จะเบียดเบียนผู้อื่น

ข้อนี้นับเป็นขั้นแห่งการดำเนินชีวิตของท่านผู้ได้เข้าถึง**โลกุตตรธรรม** ซึ่งมีโลกุตตรสัมมาทิฏฐิเกิดขึ้นแล้ว หรืออย่างน้อยก็เป็นขั้นของผู้ดำเนินชีวิตตามแนวปฏิบัติเพื่อเข้าถึงโลกุตตรธรรมนั้น

ถ้าแม้ยังไม่ถึงขั้นที่จะเป็นอยู่ด้วยปัญญาอย่างแท้จริง ก็เป็นอยู่ด้วยศรัทธาที่เป็นบุพภาคของปัญญานั้น คือ ศรัทธาที่ประกอบด้วยปัญญาและเป็นไปเพื่อปัญญา ซึ่งเชื่อในวิถีทางแห่งการดำเนินชีวิตด้วยปัญญา มั่นใจในชีวิตที่เป็นอิสระด้วยปัญญานั้นว่า เป็นชีวิตที่ดีงามประเสริฐสุด และพยายามดำเนินปฏิปทาแห่งการเป็นอยู่ด้วยปัญญาที่ประกอบด้วยกรุณานั้นด้วยตนเอง

ความจริง หลักปฏิบัติทั้งสามข้อนี้เนื่องถึงกัน ใช้ประกอบเสริมกันได้ โดยเฉพาะข้อที่ ๑) ต้องใช้ในการทำสิ่งดีงามทุกอย่าง จึงเป็นที่อาศัยของข้อ ๒) และ ๓) ด้วย

ถ้าปฏิบัติได้ตามหลักสามข้อนี้ ความเชื่อเรื่องผลกรรมในชีวิตหน้า ก็จะเป็นเพียงส่วนช่วยเสริมความมั่นใจในการเว้นชั่ว-ทำดีให้มั่นคงแน่นแฟ้นยิ่งขึ้นสำหรับบางคน แต่ไม่ถึงกับเป็นตัวตัดสิน

เด็ดขาดว่า ถ้าเขาจะไม่ได้รับผลนั้นในชาติหน้าแล้ว เขาจะไม่ยอมทำความดีเลย

ถ้าอ่อนแอเกินไป ไม่สามารถฝึกคนหรือฝึกตนให้ปฏิบัติตามหลักสามข้อนี้ได้ การใช้ความเชื่อต่อผลกรรมชาติหน้าเป็นเหตุจูงใจให้เว้นชั่วทำดี ก็ยังดีกว่าปล่อยให้ดำเนินชีวิตกันอย่างหลงใหลในการเสพเสวยกามวัตถุ มุ่งแต่แสวงหาอามิสมาปรนเปรอตน ซึ่งมีแต่จะทำให้การเบียดเบียนและความชั่วร้ายนานาระบาดแพร่หลาย นำชีวิตและสังคมไปสู่หายนะถ่ายเดียว **และถึงอย่างไรความเชื่อผลกรรมชาติหน้า ก็จัดเข้าในโลกียสัมมาทิฏฐิ ซึ่งเป็นจุดเชื่อมต่อให้ก้าวหน้าไปในทางดีงามง่ายขึ้น**

เมื่อทำความเข้าใจกันอย่างนี้แล้ว ก็ขอนำพุทธพจน์แห่งสำคัญที่กล่าวถึงผลกรรมซึ่งสืบเนื่องจากปัจจุบันไปถึงภพหน้า ตามที่ปรากฏในจูฬกัมมวิภังคสูตร มาแสดงไว้ สรุปใจความได้ดังนี้

"ดูกรมาณพ สัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของตน เป็นทายาทแห่งกรรม มีกรรมเป็นที่กำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย กรรมย่อมจำแนกสัตว์ทั้งหลายให้ทรามและประณีต"

๑. ก. สตรีหรือบุรุษผู้มักทำปาณาติบาต เป็นคนเหี้ยมโหดหมกมุ่นอยู่ในการประหัตประหาร ไร้เมตตาการุณย์ ด้วยกรรมนั้นซึ่งถือปฏิบัติพรั่งพร้อมถึงที่แล้ว ตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก หรือมิฉะนั้นหากมาสู่ความเป็นมนุษย์ จะเกิด ณ ที่ใด ๆ ในภายหลัง ก็จะเป็นคนมีอายุสั้น

ข. สตรีหรือบุรุษผู้ละเว้นปาณาติบาต มีเมตตาการุณย์ มักเกื้อกูลแก่สรรพสัตว์ ด้วยกรรมนั้น ซึ่งถือปฏิบัติพรั่งพร้อมถึงที่แล้ว ตายไป ย่อมเข้าถึงสุคติ โลกสวรรค์ หรือมิฉะนั้น หากมาสู่ความเป็นมนุษย์จะเกิด ณ ที่ใด ๆ ในภายหลังก็จะเป็นคนมีอายุยืน

๒. ก. สตรีหรือบุรุษผู้มีนิสัยชอบเบียดเบียนทำร้ายสัตว์ทั้งหลายด้วยมือ ไม้ ศัสตรา ด้วยกรรมนั้น ซึ่งถือปฏิบัติพรั่งพร้อมถึงที่แล้ว ตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก หรือมิฉะนั้น หากมาสู่ความเป็นมนุษย์จะเกิด ณ ที่ใด ๆ ในภายหลังก็จะเป็นคนมีโรคมาก

ข. สตรีหรือบุรุษผู้ไม่มีนิสัยชอบเบียดเบียนทำร้ายสัตว์ทั้งหลาย ด้วยกรรมนั้น ซึ่งถือปฏิบัติพรั่งพร้อมถึงที่แล้ว ตายไป ย่อมเข้าถึงสุคติ โลกสวรรค์ หรือมิฉะนั้น หากมาสู่ความเป็นมนุษย์จะเกิด ณ ที่ใด ๆ ในภายหลังก็จะเป็นคนมีโรคน้อย (มีสุขภาพดี)

๓. ก. สตรีหรือบุรุษผู้เป็นคนมักโกรธ เคียดแค้นง่าย ใครว่ากล่าวนิดหน่อยก็ขัดใจพลุ่งพล่าน พยาบาท แสดงความขึ้งเคียดให้ปรากฏ ด้วยกรรมนั้น ซึ่งถือปฏิบัติพรั่งพร้อมถึงที่แล้ว ตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก หรือมิฉะนั้น หากมาสู่ความเป็นมนุษย์จะเกิด ณ ที่ใด ๆ ในภายหลัง ก็จะเป็นคนมีผิวพรรณทราม (ไม่สวยไม่งาม)

ข. สตรีหรือบุรุษผู้ไม่มักโกรธ ด้วยกรรมนั้น ซึ่งถือปฏิบัติพรั่งพร้อมถึงที่แล้ว ตายไป ย่อมเข้าถึงสุคติ โลกสวรรค์ หรือมิฉะนั้น หากมาสู่ความเป็นมนุษย์จะเกิด ณ ที่ใด ๆ ในภายหลังก็จะเป็นคนน่าเลื่อมใส (มีรูปร่างท่าทางชวนใจนิยม)

๔. ก. สตรีหรือบุรุษผู้มีใจริษยา คนอื่นได้ลาภ ได้รับความเคารพนับถือกราบไหว้บูชา ก็ไม่สบายใจ ทนไม่ได้ ด้วยกรรมนั้น ซึ่งถือปฏิบัติพรั่งพร้อมถึงที่แล้ว ตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก หรือมิฉะนั้น หากมาสู่ความเป็นมนุษย์จะเกิด ณ ที่ใด ๆ ในภายหลัง ก็จะเป็นคนมีศักดาน้อย (ต่ำต้อยด้อยอำนาจ)

ข. สตรีหรือบุรุษผู้ไม่มีใจริษยา ด้วยกรรมนั้น ซึ่งถือปฏิบัติพรั่งพร้อมถึงที่แล้ว ตายไป ย่อมเข้าถึงสุคติ โลกสวรรค์ หรือมิฉะนั้น หากมาสู่ความเป็นมนุษย์จะเกิด ณ ที่ใด ๆ ในภายหลัง ก็จะเป็นคนมีศักดามาก (มีเดช มีอำนาจมาก)

๕. ก. สตรีหรือบุรุษผู้ไม่บำเพ็ญทาน ไม่ให้ปันข้าว น้ำ ผ้านุ่งห่ม เป็นต้น ด้วยกรรมนั้น ซึ่งถือปฏิบัติพรั่งพร้อมถึงที่แล้ว ตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก หรือมิฉะนั้น หากมาสู่ความเป็นมนุษย์จะเกิด ณ ที่ใด ๆ ในภายหลัง ก็จะเป็นคนมีโภคะน้อย

ข. สตรีหรือบุรุษผู้บำเพ็ญทาน ให้ปันข้าว น้ำ ผ้านุ่งห่ม เป็นต้น ด้วยกรรมนั้น ซึ่งถือปฏิบัติพรั่งพร้อมถึงที่แล้ว ตายไป ย่อมเข้าถึงสุคติ โลกสวรรค์ หรือมิฉะนั้น หากมาสู่ความเป็นมนุษย์จะเกิด ณ ที่ใด ๆ ในภายหลัง ก็จะเป็นคนมีโภคะมาก

๖. ก. สตรีหรือบุรุษผู้เป็นคนแข็งกระด้าง เย่อหยิ่ง ชอบดูถูกคน ไม่เคารพนับถือ กราบไหว้ แสดงความเอื้อเฟื้อแก่ผู้ที่สมควรได้รับการปฏิบัติเช่นนั้น ด้วยกรรมนั้น ซึ่งถือปฏิบัติพรั่งพร้อมถึงที่แล้ว ตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก หรือมิฉะนั้น หากมาสู่ความเป็นมนุษย์จะเกิด ณ ที่ใด ๆ ในภายหลัง ก็จะเป็นคนมีตระกูลต่ำ

ข. สตรีหรือบุรุษผู้ไม่เป็นคนแข็งกระด้าง ไม่เย่อหยิ่ง แสดงความเคารพนับถือ กราบไหว้ เอื้อเฟื้อแก่ผู้ที่สมควรได้รับการปฏิบัติเช่นนั้น ด้วยกรรมนั้น ซึ่งถือปฏิบัติพรั่งพร้อมถึงที่แล้ว ตายไปย่อมเข้าถึงสุคติ โลกสวรรค์ หรือมิฉะนั้น หากมาสู่ความเป็นมนุษย์จะเกิด ณ ที่ใดๆ ในภายหลัง ก็จะเป็นคนมีตระกูลสูง

๗. ก. สตรีหรือบุรุษผู้ไม่เข้าหา ไม่สอบถามสมณะ หรือพราหมณ์ ว่าอะไรดี อะไรชั่ว อะไรมีโทษ ไม่มีโทษ อะไรควรปฏิบัติ ไม่ควรปฏิบัติ อะไรเมื่อทำ จะเป็นไปเพื่อโทษทุกข์ อะไรเมื่อทำจะเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขชั่วกาลนาน ด้วยกรรมนั้น ซึ่งถือปฏิบัติพรั่งพร้อมถึงที่แล้ว ตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก หรือมิฉะนั้น หากมาสู่ความเป็นมนุษย์จะเกิด ณ ที่ใดๆ ในภายหลัง ก็จะเป็นคนทรามปัญญา

ข. สตรีหรือบุรุษผู้รู้จักเข้าหา สอบถามสมณะหรือพราหมณ์ว่าอะไรดี อะไรชั่ว เป็นต้น ด้วยกรรมนั้น ซึ่งถือปฏิบัติพรั่งพร้อมถึงที่แล้ว ตายไป ย่อมเข้าถึงสุคติ โลกสวรรค์ หรือมิฉะนั้น หากมาสู่ความเป็นมนุษย์จะเกิด ณ ที่ใดๆ ในภายหลัง ก็จะเป็นคนมีปัญญามาก

จะเห็นได้ว่า ในสูตรนี้ แม้จะกล่าวถึงผลที่จะประสบในชีวิตข้างหน้า แต่ก็เน้นที่การกระทำในปัจจุบัน โดยเฉพาะการกระทำที่มีลักษณะเป็นความประพฤติปฏิบัติอย่างเป็นประจำ เป็นส่วนแห่งการดำเนินชีวิตชนิดที่จะสร้างสมคุณภาพของจิตใจ ปรุงแต่งลักษณะนิสัยและบุคลิกภาพได้ และเป็นเหตุปัจจัยโดยตรงแก่ผลจำเพาะแต่ละอย่าง

ทั้งนี้ ไม่ใช่เป็นอานิสงส์เฟ้อที่ว่า ทำกรรมดีอะไรครั้งเดียว เช่น ให้ทานครั้งหนึ่ง ก็มีผลมากมายไม่มีขอบเขต จะหวังเป็นอะไร ปรารถนาได้อะไร ก็ได้ก็เป็นอย่างนั้นหมด ซึ่งถ้าเน้นกันนัก ก็จะทำให้คนมุ่งแต่จะทำบุญกรรม แบบฝากเงินในธนาคารเฉยไว้ไปรอรับดอกเบี้ย หรือแบบคนเล่นลอตเตอรี่ ที่ลงทุนทีหนึ่งหวังผลกำไรมหาศาล แล้วเลยไม่ใส่ใจกรรมดีชนิดที่เป็นความประพฤติปฏิบัติทั่วไป และการดำเนินชีวิตดีงามประจำวันอย่างที่ตรัสไว้ในสูตรนี้

รวมความว่า สาระของ**จูฬกัมมวิภังคสูตร**นี้ ก็ยังคงยืนหลักการสำคัญที่ว่า การนึกถึงผลกรรมที่จะได้ประสบในชีวิตภพหน้า พึงเป็นไปในลักษณะของความมั่นใจที่อาศัยกรรมคือคุณภาพจิตใจ และคุณภาพแห่งความประพฤติ ที่ตนมีอยู่ในปัจจุบันนี้เอง และการได้รับผลห่างไกลเบื้องหน้านั้น มีลักษณะที่สืบทอดต่อเนื่องออกไปอย่างมีความสัมพันธ์กันได้ตามแนวทางแห่งเหตุปัจจัย

หลักสำคัญวินิจฉัยในเรื่องนี้ อาจพูดอย่างสั้นๆ ได้แนวหนึ่งว่า ความเชื่อที่ถูกต้องเกี่ยวกับผลกรรมในชาติหน้า จะต้องเป็นความเชื่อที่มีลักษณะช่วยเสริมธรรมฉันทะให้เข้มแข็งแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น หากความเชื่อเกี่ยวกับผลกรรมในชาติหน้าอย่างใด ไม่ช่วยเสริมธรรมฉันทะ แต่กลับเป็นไปในทางส่งเสริมโลภะหรือตัณหาถ่ายเดียว ก็พึงเข้าใจว่า ความเชื่ออย่างนั้น เป็นความเชื่อที่คลาดเคลื่อนและควรได้รับการแก้ไข

คัดจาก **พุทธธรรม** ฉบับปรับปรุงและขยายความ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จัดพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๒๙ หน้า ๑๙๘-๒๐๔

ภาคผนวก

คำนำ
ก่อนถวายสังฆทาน

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า สัปบุรุษ, ย่อมให้ทาน เช่น ข้าว และน้ำสะอาดประณีต, ตามกาลสมควรอยู่เป็นนิตย์, แด่ผู้ประพฤติพรหมจรรย์, ซึ่งเป็นบุญเขตอันเยี่ยม

สำหรับผู้ให้เครื่องบริโภคนั้น, ได้ชื่อว่า, ให้ฐานะ ๕ ประการ แก่ปฏิคาหก, ดังต่อไปนี้, ให้อายุ, ให้วรรณะ, ให้สุขะ, ให้พละ, และให้ปฏิภาณ, ผู้ให้ก็ย่อมได้รับฐานะทั้ง ๕ ประการนั้นด้วย, บุญเท่านั้น, ที่เป็นที่พึ่งของพวกเราทั้งหลาย

ดังนั้น ขอเรียนเชิญทุกท่าน, พึงตั้งใจ กล่าวคำถวายภัตตาหารเป็นสังฆทาน, โดยพร้อมเพรียงกัน

คำถวายสังฆทานพิเศษ
วัดวรจรรยาวาส
เขตบางคอแหลม กรุงเทพมหานคร

(กล่าวพร้อมกัน)

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ ฯ *(๓ จบ)*

(กล่าวตาม)

อิมานิ มะยัง ภันเต/ ภัตตานิ/ สังฆะทานานิ/ สะปะริวารานิ/ ภิกขุสังฆัสสะ/ โอโณชะยามะ/ สาธุ โน ภันเต/ ภิกขุสังโฆ/ อิมานิ/ ภัตตานิ/ สังฆะทานานิ/ สะปะริวารานิ/ ปะฏิคคัณหาตุ/ อัมหากัง/ ทีฆะรัตตัง/ หิตายะ...สุขายะ ฯ

ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ/ ข้าพเจ้าทั้งหลายขอน้อมถวาย/ ภัตตาหารและเครื่องสังฆทาน/ กับบริวารทั้งหลายเหล่านี้/ แด่พระสงฆ์/ ขอพระสงฆ์โปรดรับภัตตาหาร/ เครื่องสังฆทานกับทั้งบริวารทั้งหลายเหล่านี้/ ของข้าพเจ้าทั้งหลาย/ เพื่อประโยชน์ และความสุขสวัสดี/ แก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย/ ตลอดถึงญาติมิตรบุพการีชน/ คนผู้มีอุปการะคุณ/

ต่อชีวิต และการงานของข้าพเจ้า/ ขอท่านทั้งหลายเหล่านั้น/ จงมีแต่ความอุดม ร่มเย็นเป็นสุข/ มีความปลอดภัยในชีวิต.

ข้าพเจ้าทั้งหลายขอน้อมอุทิศ/ ซึ่งส่วนแห่งบุญ/ ที่ได้ตั้งจิตบำเพ็ญดีแล้ว/ แก่พระภูมิเจ้าที่/ คือภุมมะเทวดา/ เทพผู้รักษาผืนแผ่นดิน/ รุกขะเทวดา/ เทพผู้รักษาป่าไม้/ อากาสะเทวดา/ เทพผู้รักษาอากาศ/ พระสยามเทวาธิราช/ เทพผู้คุ้มครองผืนแผ่นดินไทย

ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลาย/ ขอน้อมอุทิศถวายพระราชกุศล/ แด่องค์บุรพมหากษัตริยาธิราชเจ้าทุกพระองค์/ มีสมเด็จพระนเรศวรมหาราช/ สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช/ สมเด็จพระปิยะมหาราช เป็นต้น/ และน้อมเกล้าน้อมกระหม่อม/ ถวายเป็นพระราชกุศลเจริญพระชนมพรรษา/ แด่องค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช/ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ/ พระบรมวงศานุวงศ์ ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ/ ทรงครองแผ่นดินโดยธรรม/ นำแผ่นดินไทยให้พ้นภัยพิบัติ/ ทรงเป็นหลักชัยแห่งการพัฒนา/ ทรงยังผืนแผ่นดินไทยให้อุดมสมบูรณ์/ ทรงนำความสงบสุขร่มเย็น/ มาสู่อาณาประชาราษฎร์/ โดยไม่มีที่สุดไม่มีประมาณ/ และขอน้อม

ถวายเป็นพระราชกุศล/ แด่สมเด็จพระญาณสังวร/ สมเด็จพระสังฆราช/ สกลมหาสังฆปริณายก/ ให้ทรงเจริญด้วยพระชนมายุยิ่งยืนนาน

ข้าพเจ้าทั้งหลาย/ ขอน้อมจิตอธิษฐาน/ อุทิศส่วนแห่งบุญนี้/ เป็นเปตะพลี/ ญาติพลี และเทวดาพลี/ ขอความปรารถนาของข้าพเจ้า/ จงสัมฤทธิ์ผลอันอุดมสมบูรณ์ไพบูลย์ยิ่ง/ แม้แก่เหล่าเปรตอสุรกายและสัมภะเวสี/ ถ้าตกทุกข์ได้ยาก/ ขอสัตว์เหล่านั้นจงพ้นจากทุกข์/ ถ้าหิวกระหาย/ จงพ้นจากความหิวกระหาย/ ขอสัตว์ทั้งปวงจงได้อนุโมทนาบุญ/ และเสวยสุขอันเป็นทิพย์ทุกประการ

ข้าพเจ้าขออธิษฐานจิต/ อุทิศส่วนกุศลแก่เจ้ากรรมนายเวร/ คือสัตว์ทั้งหลายน้อยใหญ่/ ที่ข้าพเจ้ากินเป็นอาหาร/ สัตว์ทั้งหลายเหล่านั้น/ ได้สละเลือดเนื้อและชีวิตของตน/ เพื่อเกื้อกูลแก่ชีวิตของข้าพเจ้า, ขอกุศลผลบุญจงเกิดแก่สัตว์เหล่านั้น/ ขอญาติมิตรบุพการีชน และคนมีเวร/ ทั้งที่ละโลกนี้ไปแล้ว และยังมีชีวิตอยู่/ จงได้อนุโมทนาบุญและได้เสวยผลบุญ/ ที่ปวงข้าพเจ้าได้พร้อมใจกันตั้งจิต/ บำเพ็ญอุทิศดีแล้วนี้/...จงทุกประการ เทอญ...ฯ

พระพุทธรูป ศักดิ์สิทธิ์สำคัญ

หลวงพ่อทองคำ, หลวงพ่อเงิน, หลวงพ่อนาก เมื่อครั้งสมัยก่อนประดิษฐาน อยู่ ณ วัดพระยาไกร เขต บางคอแหลม กรุงเทพมหานคร ต่อมาวัดพระยาไกร ได้มีสภาพเปลี่ยนแปลงไป ตามกาลสมัย คณะสงฆ์และ พุทธศาสนิกชนที่เลื่อมใส ศรัทธา จึงได้ร่วมกันอัญเชิญ ไปประดิษฐานยังวัดสำคัญ ต่างๆ ดังนี้

๑. **หลวงพ่อทองคำ** ประดิษฐาน ณ วัดไตรมิตร กรุงเทพมหานคร

๒. **หลวงพ่อเงิน** ประดิษฐาน ณ วัดไผ่เงิน เขตบางคอแหลม กรุงเทพมหานคร

๓. **หลวงพ่อนาก** ประดิษฐาน ณ วัดวรจรรยาวาส เขตบางคอแหลม กรุงเทพมหานคร

พระพุทธรูปทั้ง ๓ องค์ดังกล่าว นับเป็น**พระพุทธรูปเก่าแก่ศักดิ์สิทธิ์** พุทธศาสนิกชน ประชาชน ต่างกล่าวขานเลื่องลือในพุทธานุภาพและบารมีอันศักดิ์สิทธิ์ นับตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน โดยพุทธศาสนิกชน ประชาชนสามารถเดินทางมาสักการะบูชา ณ วัดต่างๆ ดังกล่าว ได้ทุกวัน

The history of the temple Wat Worachanyawas

The ancient civil temple was built on the bank of the Chaophraya river. Facing the river with the north side adjacent to Bang Khwang canal, the temple then was called Wat Bang Khwang Lang. During the reign of King Rama I, Khun Thong Sue (Thong Yu) Sonakul restored the monastery in 1798. Later in 1947, Thao Worachan Boromthammikphakdi Nariworakhunaraksa renovated the temple once again. In the temple there is a pulpit in the form of an elaborately carved seat, the work from the middle Ayutthaya period, being kept in Sala Karn Parian (the sermon pavilion). The Ubosot (ordination hall) was constructed with brick and lime cement, both sides of the gable are decorated with the stucco mouldings in the figure of Phra Visnukam (the God Vishnu). Also, in the Ubosot there are principal Buddha images made of lime with gold overlay is seated in Subduing Mara (Demon) posture and the other images in various postures.